HÛD

﴿١١﴾ سُورَةُ هُودٍ

Bu sûrei Hûddur ve hepsi Mekiyyedir. Ancak İbni Abbastan bir rivayette « فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ » kavli celîli istisna edilmiştir. Mukatil de: hepsi Mekkîdir, ancak « فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ » âyeti değil, bir de « أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ » İbni Selâm ve eshabı hakkında nâzil oldu « إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ » da Nebhâni Temmar hakkında nâzil oldu demiştir ki bu üç âyet Medenîdir demek olur.

Âyetleri: - Yüz yirmi üçtür.

Kelimatı: - Bin yedi yüz on beş.

Hurufu: - Yedi bin altı yüz beş.

Fasılası: - « ص٠ق٠ط٠ذ٠ز٠ب٠د٠ظ٠م٠ل٠ن٠ر » harfleridir.

Sûrei «Yunüs» te, sûrei «Berâe» nin hâtimesi tavzıh ve tafsıl olunduğu gibi işbu sûrei «Hûd» de de sûrei «Yunüs» ün hâtimesinde telhıs olunan esası din, tavzıh ve tafsıl olunacaktır ki kıssai «Hûd» deki esaslar bu sûrenin evvelindeki esaslar demek olduğu gibi « اِنّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبّى وَرَبِّكُمْ ؕ مَامِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ؕ اِنَّ رَبّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ » mazmunu bu beyan ve tafsılin mevzu' ve gayesini müş'ir olması ı'tibarile buna sûrei «Hûd» tesmiye edilmiş olsa gerektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ الٓرٰ ۚ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ۙ ﴿٢﴾ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ۙ ﴿﴾

﴿٣﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا
اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهٗ ؕ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّٓى
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٤﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا
مِنْهُ ؕ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ اِنَّهٗ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿﴾

Meali Şerifi

الر Bir hakîmi habîrin ledünnünden âyetleri ihkâm edilmiş sonra da tafsıl olunmuş bir kitab 1 Şöyle ki Allahdan başkasına kul olmayın, ben size onun tarafından tebşir ve inzar için gönderilmiş bir Peygamberim 2 Hem rabbınızın mağrifetini isteyin sonra ona tevbe edin ki sizi bir müsemmâ ecele kadar güzel bir surette yaşatsın ve her fadıl sahibine fadlını versin ve eğer yüz çevirirseniz haberiniz olsun ki ben size büyük bir günün azâbından korkarım 3 Hep dönümünüz Allahadır, o ise her şey'e kadîrdir 4 Bak amma onlar ondan gizlenmek için göğüslerini büküyorlar, evet amma onlar ondan örtülerine bürünürlerken o onların neyi

gizlediklerini ve neyi açığa vurduklarını bilir çünkü o, bütün sinelerin künhünü bilir 5

1. ﴿الٓرٰ ۚ﴾ الف لام را Sûrei «Yunüs» ün başına bak ﴿كِتَابٌ﴾ bir kitab ki ﴿اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهٗ﴾ âyetleri ihkâm edilmiş - muhkem

sh:»2751

ya'ni her vechile halelden ârî, bozulmak ihtimali yok, gayet sağlam ve muntazam veya hakîm ya'ni hıkemi baligayı muhtevî, nizamı hıkmet ile manzum kılınmış ﴿ثُمَّ فُصِّلَتْ﴾ sonra tafsıl de olunmuştur.

TAFSIL, Aslında bir şey'i fasıl fasıl yapmak, mütemayız bölüklere ayırmak demektir. Bu ma'nâ ile meselâ bir inci dizisine ara ara yektâ daneler geçirildiği veya tesbih dizisinin daneleri imamelerle ayrıldığı gibi diziye fasıla geçirmek ma'nâsına gelir. « فَصَلَ النَّظْمِ » denilir « جَعَلَ فِيهِ الْفَاصِلَةَ » demek olur. Ve bir şey'i beyan eylemek ma'nâsına gelir « فَصَّلَهُ » denilir. « بَيَّنَهُ » demek olur. Kamus şarihi der ki «icmal mukabili tafsıl bundandır. Zira asıl tafsıl, bir şeyi fusuli mütemayize kılmak ma'nâsınadır.

Bunun ise uzatmak ve çoğaltmak lâzımıdır. Buna binaen tafsıl, kelâmı iksarda isti'mal olunmuş, sonra da bunun lâzımı olan «tebyîn» de isti'mal olunmuştur. اهـ. Kur'anın mufassal olması da vücuh iledir, Bir kerre âyetleri nesrin sec'ınden, şi'rin kafiyesinden bambaşka bir husün ibraz eden fasılalarla temyiz olunmuş ve Sûre Sûre kılınmıştır. Netekim âyetleri kısa kısa olan Sûrelere bu ma'nâ ile «Mufassal» ta'bir olunur ki fasılaları çok demektir. Lâkin bu fasıla, her âyetin mahiyyetinde ve mertebei ihkâmında dahil bulunduğu için burada « ثُمَّ فُصِّلَتْ » deki tafsılden murad, tâlî mertebede bir fasıl ve fasıla ile diğer bir ma'nâ olmak lâzım gelir. Onun için müfessirîn başlıca şu vecihleri ihtiyar etmişlerdi:

1 - Kur'anın kelimeleri bir nazmı muhkemle dizilip fasılalarla âyet âyet ayrıldığı gibi, âyetleri de cabecâ delâili tevhid, delâili nübüvvet, ahkâm, mevaız, kısas ve ahbar gibi metalib ve fevaidi mütenevviadan calibi dikkat fasılalarla ayırd edilib fasıl fasıl, bölük bölük kılınmış, dakık münasebat ve lâtıf intikalât ile hıtabeden hıtabeye, kıssadan kıssaya geçen bir üslûbı tefennün üzere

sh:»2752

bastolonmuş ve arada kâh Terkibi kâh Tercı' andıran bir cihette fâsıl, diğer cihetten vâsıl, bir bakışa bir

mukaddime, bir bakışa bir hâtime gibi olan Bend âyetlerile tevşih ve tensık edilmiş ve bu minval üzere Sûre Sûre bölünmüş ve bir çok mesail ve kısas muhtelif mahallere ve sûrelere serpiştirilerek tevhid ve ubudiyyet mevzuu üzerinde müteaddid vücuh ve münasebat ile anlatılmış ve bütün bu tafsıl ile beraber gerek eczanın, gerek küllün ihkâm ve metanetine aslâ halel vermemiştir. Ki bu ma'nâca tafsıl, cevahir dizisine fasıla geçirmek ma'nâsından müsteardır.

2 - Beyan ma'nâsıdır. Çünkü Kur'anın âyetlerinde insanların maaş ve meadları için muhtaç oldukları ve olacakları şeyler usul ve furuile beyan ve telhıs olunmuştur. Bu beyanın hayat gibi fıtrî bir inkişaf ile icmalden tafsıle tafsılden telhısa doğru giden sureti cereyanı hakkında Fatihada ba'zı izahat geçmişti bak.

3 - Kur'anın âyetleri müteferrık surette nâzil olmuştur.

Velhasıl bu öyle bir kitabdır ki âyetleri bilvücud hem muhkem hem mufassaldır. Ne ihkâmı tafsıline mâni' ne de tafsıli ihkâmını muhildir.

﴿مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾ Bir hakîmi habîr tarafından - ya'ni bir kitab ki ılm-ü hıkmette

nazırı bulunmak imkânı olmıyan Hak tealâ tarafındandır.

Onun hıkmetile ihkâm edilmiş, onun ılmile tafsıl olmuştur. Nazmı Kur'an min tarafillâh öyle ı'cazkâr bir sun'i

hıkmetle tarsın vetafsıl

olunarak işlenib gönderildi. 2. ﴿اَنْ﴾ Şunun için ki:

﴿لَا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ﴾ Allahdan başka ma'bud tanımıyasınız

﴿اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾ her halde ben size onun tarafından bir münzir ve bir

müjdeciyim 3. ﴿وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ﴾ hem rabbınıza istigfar eyleyiniz -

sh:»2753

magrifetini taleb ediniz, isteyiniz ki rabbınız Allah tealâ günahlarınızı örtsün. Biraz ileride «

اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ

كَبِيرٌ » buyurulmasından anlaşılır ki bu mağrifet talebi iyman ve ameli salih ile olacaktır. Onun için kuru bir talebe kalmayıp ﴿ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ﴾ sonra da ona tevbe ediniz - sizi ondan çevirmiş olan günahlarınıza nedamet edip ona tam bir ıhlâs ile dönünüz. Çünkü hak yolundan yüz çevirmiş olanlar, yine hak yoluna dönmedikçe matlublarına iremezler. Onun için mağrifet mâtlubuna da tevbe ile tevessül ve tavassul etmek lâzımdır. ﴿يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى﴾ ki sizi bir eceli müsemmâya kadar güzel bir temettü' ile müstefid etsin - ya'ni muayyen bir zamana, mukadder olan ömürlerinizin sonuna kadar güzel bir surette emniyyet ve âsayiş içinde yaşatsın, hayattan istifade ettirsin. Ya'ni şirk-ü ısyan ve ısyandan ısrar, hayattan hüsni istifadeye ma'nidir. Isyanda musırr olanların ba'zı istifadeleri olursa bu, güzel ve hakıkî bir istifade değildir. Ehli ısyanın hayatı hiç bir zaman hayatı tayyibe olamaz. Mütemerrid âsıler, ni'meti Dünya içinde yüzseler bile huzurı kalbden mahrum ve vaz'iyyetleri daima tehlükelidir. Ehli iyman ve salâh ne kadar mezahım ve ibtilâya da ma'ruz olsa gönülleri yüksek bir hazz ile parlar. Onun içindir ki bir asî, tevbeye muvaffak olduğu zaman vicdani büyük bir inşirah bulur. Meselâ bir sarhoş içkiden tevbekâr olabilirse yeni bir hayat bulmuş gibi neş'eyab olur. Ferd noktai nazarından böyle olduğu gibi cem'iyyet noktai nazarından mes'ele daha mühim ve istifade daha büyüktür.

Bir ferdin emri hakka ısyan ile elde edeceği her hangi bir istifade cem'iyyet için bir zarardır. Cem'ıyyetin zararı ise haddi zatında o âsının de bir zararını mutazammındır. Ki tevbe ve istiğfar etmeyip ısrar ettiği surette o, bu zararı bu gün duymazsa yarın

duyar, Halbuki her tevbekâr olan ferd ile cem'iyyet bir unsurı salâh kazanmış olur. Hayattan hüsni istifadeye bir hatve atılmış bulunur. İşte «Hasen» kaydiyle « يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا » buyurulması bu gibi nüktelerle alâkadardır. Dahası var:

﴿وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُۥ﴾ Ve her fadıl sahibine fadlını versin - ya'ni taat ve amelde daha ziyadesini yapan veya mükellef olduğundan fazla nevafil

ile Allah tealâya takarrübe çalışan veya vazifesinden fazla sa'y-ü mücahede ile « خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ » medlûlü üzere Allah için ıbadullahın menafiine

hizmet eden fazıl ve fazilet sahiblerinin hepsine fazlı rabbanîsinden maa ziyadetin mükâfatını versin.

Görülüyor ki bunda « يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا » kaydı yoktur. Bu itlak ise, Âhırette veya Dünyada ma'nâlarına muhtemildir. Binaenaleyh buna karşı bir çok ehli fazlın Dünyada mükâfat görmemeleri ile sual irad edilemez. Maamafih bu fıkra şunu iş'ar ediyor ki küfr-ü ısyan ile fazılet ictima' etmiyeceği gibi isyankâr bir cem'iyyet içinde fazılet takdir edilmez, ehli fazıl, zayi' edilir. İstiğfar ve tevbe ise ma'sıyetten nefreti ıktıza ettiği gibi fazıletin revacını da istilzam eder. Tevbekârlar çoğaldıkça meyli fazılet uyanır ve fazıletin revacı bütün ehli fazlın alâ meratibihim semerei fazıletlerini ıktitaf etmelerine bais olur. İmdi ehli fazlın Dünyada en büyük arzusu hakkın rızası ve halk beyninde hissi fazıletin ta'mim ve intişarı kazzıyesi olduğu teemmül olunursa muhıtında fazl-ü fazıletin revacını görmek bütün ehli fazl için Dünyada en büyük bir zevkı mükâfat olacağı ve onun asıl mükâfatı ise Uhrevî olmak lâzım geleceği derhal anlaşılır.

İmdi tebşir ciheti böyle, inzara gelince:

﴿وَاِنْ تَوَلَّوْا﴾ Ve eğer yüz çevirirseniz - ya'ni şu emrolunan tevhid ve istiğfar ve tevbeden ı'raz ederseniz ﴿فَاِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ﴾ muhakkak ben - Resulullah - size karşı büyük bir günün azâbından korkarım

sh:»2755

- ya'ni acırım. Ki o büyük gün kıyamettir. Zira 4. ﴿اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ﴾ nihayet rücuunuz ancak Allahadır. - Siz isteseniz de istemeseniz de, tevbe etseniz de etmeseniz de akıbet ölümle dönüb varacağınız, huzuruna sevk-u ba's - akıbet ölümle dönüb varacağınız, huzuruna sevk-u ba's - olunacağınız merci', başkası değil münhasıran Allahdır. ﴿وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ o da her şey'e kadîrdir. Binaenaleyh onun huzuruna iymansız, tevbesiz varmak ne korkunç şeydir?

5. ﴿اَلَآ اِنَّهُمْ﴾ Evet, amma onlar ﴿يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ﴾ göğüslerini bükerler ﴿لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ﴾ ondan gizlenmeleri için - lisanımızda göğüs bükmek ta'biri ma'ruf değildir. Fakat ma'lûmdur ki bir mecliste bakanlardan gizli bir şey yapmak istiyen kimse göğsünü büker, sırtını döner, kezalik kocunduğu bir kimseye rasgeldiği zaman simasını gizlemek isteyen de bunu yapar. Rivayet olunduğuna göre müşriklerden bir takımları Resulullah geçerken böyle göğsünü büker, sırtını döner, elbiselerini başlarına çeker, bürünürlerdi. Allahın Resulünden böyle gizlenmekten maksadları, Allah kelâmını işitmekten kaçınmak, bu da Allahtan gizlenmeğe çalışmak demek olduğu için burada bu ta'bir ile

bu vakayıa işaret olunarak kâfirlerin hakkından ı'raz ve inhırafları ma'nâsından kinâye edilmiştir. Ya'ni

Allahtan gizlenmek için

göğüs bükmek haktan yan çizib kaçınmak ma'nâsınadır. Saniyen göğüs bükmek ta'biri, kalb çarpıklığından,

dıştan iyi görünüb

içinden Münafiklık etmek ma'nâsından da kinaye olabilir. Netekim yine rivayet olunduğu üzere

Müşriklerden bir kısmı «kapılarımızı

kilitler, perdelerimizi indirir, örtülerimize bürünür de sinelerimizi Muhammede adavet üzere dürer bükersek

o bizi nasıl bile bilecek»

demişlerdi. Ki bu ta'birlerin hepsi kalblerindeki adaveti son derece gizlemekten kinayedir.

sh:»2756

Bu ma'nâyı şu da te'yid eder ki İbni Abbastan rivayete göre bu âyet, Ahnes İbni Şurayk sebebile nâzil olmuştur. Bu Ahnes tatlı dilli, güzel söz söyler bir adammış, Resulullaha mahabbet ibraz eder, kalbinde de zıddını ızmar eylermiş.

﴿اَلَا﴾ evet amma ﴿حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ﴾ onlar örtülerine bürünürlerken - yani sade göğüslerini büktüklerinde değil bütün bütün gizlenmek için örtülerine büründükleri zaman bile ﴿يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ ne sır saklar ve ne ı'lân ederlerse Allah, hepsini bilir ﴿اِنَّهُ﴾ çünkü o hiç şüphesiz ﴿عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ zatüssudura alîmdir. - Bütün sinelerdekini veya o sinelerin sahibi olan nefislerin künhi zatini bilir.

﴿٦﴾ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧﴾ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ

لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴿﴾

sh:»2757

﴿٨﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Yerde hiç bir debelenen de yoktur ki rızkı Allaha âid olmasın, o onun karar ettiği yeri de bilir, emanet bulunduğu yeri de, hepsi açık bir kitabdadır 6 Hem o odur ki Gökleri ve yeri altı günde yarattı, Arşı, su üstünde idi, hanginiz daha güzel amel yapacaksınız diye sizi imtihan meydanına çıkarmak için, böyle iken alimallah, "siz öldükten sonra ba'solunacaksınız" dersen küfredenler mutlak şöyle derler: "bu apaçık bir aldatmadan başka bir şey değil" 7 Ve eğer ilerideki sayılı bir müddete kadar kendilerinden azâbı te'hır

edersek o vakıt da mutlak şöyle derler: onu ne men'ediyor? O, onlara geleceği gün kendilerinden

çevrilecek değildir, ve o istihzâ ettikleri şey, kendilerini sarmış bulunacaktır 8

6. ﴿وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ﴾ Yerde hiç bir dabbe: ya'ni debrenen hiç bir hayvan yoktur ki ﴿اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا﴾ her halde rızkı Allah üzerine olmasın. Burada « فِى الْاَرْضِ » tavsıfi tahsıs için değil, dabbe dört ayaklılardan ıbaret zannedilmesin diye bütün hayvanata ta'mim içindir ki insan da bu cümledendir. - Ya'ni gerek insan gerek sâire her hayvanın rızkı, kuvveti, gıdası, bütün esbabı maişeti Allaha âiddir, ondandır, halk cihetiyle de ondan, iysal cihetiyle de ondandır. Tabiî veya iradî surette vusulü onun tekellüfü tahtindedir. Gerçi yaşatmak istemediği vakıt kesiverir ve o kesince kimsenin vermesine imkân ve ihtimal yoktur. Fakat yaşatmak istediği müddetçe

sh:»2758

de bütün âlem mâni ' olmağa çalışsa yine göndereceği rızkı gönderir

﴿وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا﴾ ve her birinin müstekarrını ve müstevdaını bilir. -

Karar ettiği yeri de bilir, emanet bulunduğu yeri de, sulbi de bilir rahimi de, yatağını da bilir, öleceği yeri veya vaktı da, hep bunları bilir ve ona göre rızkını verir ﴿كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ hepsi bir kitabi mübindedir. - Bütün o dabbeler, rızkları, müstekarları ve müstevda'ları takdir olunub levhı mahfuza yazılmış, ılmullahdan sahai halka izhar olunmuştur ki bu kitabı görebilen Melekler, o yazıyı açıktan açığa okur anlarlar. İşte Allahın ılmi, kudreti böyle vasi' ve fazl-ü rububiyyeti böyle şamildir. Binaenaleyh insan rızkını Allahdan istemeli ve rızk için değil Allah için çalışmalıdır. Rızk mes'elesi o kadar endişe edilecek bir şey değildir. Ve Allahdan başkasına rızk ümid etmek bîhudedir.

7. ﴿وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ﴾ ve O öyle bir hâlıktır ki Semavâtı ve Arzı altı günde halketti - sûrei A'rafa bak.

﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ﴾ Ve arşı su üzerinde idi - Asamm tefsirinde «arşın su üzerinde olması Semanın Arz üzerinde olması kabilindendir, ittisal tarikıyle değildir» denilmiş, galiba âlemde mevcud olan suyun arşın tahtindeki bütün fezayı imlâ edebilecek kadar çok olmadığı düşünülmüş ve

bundan halânın imkânına

istidlâl de edilmiş. Fakat diğer taraftan arş suyun sırtı üzerinde idi diye de eser vârid olmuş bulunduğundan keşşaf ve peyrevleri nazmın ikisine de ihtimalini göstererek «Arş ile su arasında hiç bir mahlûk, hiç bir şey yoktu» diye tefsir etmişlerdi ki bu ma'nâ araları açık olub olmamaktan eammdır. Semavât ve Arzın halkı günlerinde Arşın altında sudan başka şeyler de halkedilmiş bulunacağı için

sh:»2759

«وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ» Semavât ve Arzın halkından evvel olduğu söylenmiş ve bu bir çoklarınca zâhir görülmüştür. Halbuki nefsi nazma nazaran bu muhtemil olsa da zâhir değildir. Belki hılâfıdır. Bir de bunlar Arşın cismi muhıt ma'nâsına tasavvuriyle alâkadardır. Fakat Ebû Müslimi Isfehanî burada « عرش » ı masdar olmak üzere bina ma'nâsına hamlederek «

وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ» binası su üzerine idi diye te'vil eylemiştir ki Allahın Semavât ve Arzı binası su üzerine vakı' oldu demektir. Bu ise Semavât ve Arzın halkına mukarin olmuş olur, Bu cihetle bu te'vil zâhiri nazma muvâfık ise de Arş ismine nazaran baîddir. Arş ve Kürsü hakkında Âyetel'kürsîde ve

sûrei A'rafta « ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ » âyetinde söz geçmişti. Fehmi âcizâneme göre « وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ » kavli kerîmi « ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ » kavli celiline mukabil olarak teemmül ve mutalea olunmak ıktiza eder. İkisinde de Arş taht ma'nâyı ma'rufundan me'huz olarak mülk-ü saltanattan kinayedir. Allahın Arşı, hukm-ü saltanatı ilâhiyyesi demek olur. Binaenaleyh Arşın su üzerine isti'lâsı mekânî ve cismanî bir ma'nâ ile değildir. Ve « ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ » mukabilinde Arşın su üzerinde olması da istivâya mukabil cereyandan kinayedir. Netekim bu cereyan ma'nâsını Fahruddini Razî Fatiha tefsirinde söylemiştir. Âyette Semavât ve Arzdan murad, ulviyyât ve süfliyyâtiyle bütün âlem olması zâhirdir. « الارض », Altımızdaki Yerin karası ve suyu bütün muhteveyatına şamil olduğu gibi Semavât da onun fevkındaki bütün ecram ve mafiha ile aralarındaki şeylerin hepsine şamildir. Mes'ele de bed'i halk mes'elesidir. Bed'i halktan evvel ise « كَانَ اللّٰهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَىْءٌ » ya'ni Allah var ve onunla beraber bir şey yok olduğundan « كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ » âlemin halkından evvel olmak ihtimali yoktur. Âyetten mütebadir olan da bunun bed'i halk günleri demek olan altı gün sırasında olmasıdır ki ondan sonra « اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ » dır. Sûrei A'rafta dahi zikrettiğimiz vechile bed'i halkta altı gün hiç bir kanunı ıttırad ile alâkadar olmıyan

muhtelif halkın ilk ve mütegayir ânâtını ifade ettiğinden o vakta nazaran fi'ıl ve saltanatı ilâhiyyede bu gün «﴿عادة اللّه﴾ ، ﴿سنة اللّه﴾» dediğimiz ıttırad ve istivâ' mevzuı mülâhaza olamaz. Çünkü o günler, hiç bir temasül ile mesbuk olmıyan mahzı ibda' cereyanlarından ıbarettir. Her birinde huküm ve saltanatı ilâhiyye yeniden yeniye bir fi'li ibda' ile tecelli eylemektedir. O günlerde ef'ali tabi'ıyye yok, hep harika, mu'cize vardı. Âdet veya kanun dediğimiz mefhumlar hep bir tekerrür ve temasülü ta'kıb ettiğinden ulûm-ü fununda kavanîn namı verilen külliyyatın takarrür ve teesüsü ilk tekerrür ve ıttırad anından ı'tibaren mülâhaza olunur. Levh ve kalem halkolunmadan kitabı mübîndeki yazılar yazılmış olamaz. Bir insan yaratılmadan insan tabiatı bulunamaz. Bu suretle Arş su üzerinde idi demek şu demek olur: «Semavât ve Arzın ilk halkı eyyamı olan o günlerde saltanatı ilâhiyye âdetsiz cereyan ediyordu. Zira diğer âyetlerde vârid olduğu üzere «ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ» mısdakı bundan sonra tecelli etti. Hılkatte âdetullah bed'i halktan sonra zâhir oldu». Gerçi ondan sonra da mücerred iradetullahı gösteren hılâfı âde vakıat yine vardır. Fakat bununla henüz hiç bir âdet bulunmaması arasındaki fark da zâhirdir. Eyyamı ibtidaiyyede âlem sırf bir tufan halinde idi denebilir. Bu vechile «عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ» terkibinin ma'nâyı lâzımîsi ahzolunmak «ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ» tekabülüne mülayim ve bilvücuh muvafık olduğu anlaşıldıktan

sonra şunları da kaydedelim:

Evvelâ gaflet edilmemek lâzım gelir ki bu cereyan ma'nayı kinaîsi asıl terkibde ittisal mülâhazasının lâzımıdır. Açıklık

suretinde suyun vasfı olan cereyanın üzerindekine alâkası olmaz. Bundan dolayı olsa gerektir ki eserde

sh:»2761

«عَلَى مَتْنِ الْمَاءِ» suyun sırtı üzerinde ta'biri vârid olmuş ve bu surette kinaye ma'nasının medar ve menşe'i gösterilmiştir. Diğer vecihte de bunun hakıkati murad olmadığını göstermek faidesi vardır.

Saniyen ma'lûmdur ki kinayeler melzum olan ma'nâyı mevzuun lehin iradesine mani' değilse de onun tahakkuku da şart değildir. Binaenaleyh ilk halk günlerinin hepsinde suyun bil'fiil mevcud olması lâzım

gelmez. Fakat bu cereyan, muhtelif ma'nâsının diğer bir suretle ifade edilmeyip meselâ cereyan vasfı barizi olan şeylerden rüzgâr ile kinaye yapılmayıp da bilhassa suyun ıhtiyar olunmasında elbette su hakıkatine bir ehemmiyeti mahsusa atfettirecek bir nükte ve hizmet vardır ki bunu teemmül etmek lâzım gelir. Biz bunda « وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ » mazmununa bir işaret buluyoruz. Ba'zı Ehadîs ve âsardan anlaşıldığına göre altıncı gün hayvanatın halkolunduğu devirdir ki Âdem bunun ikindisinde ya'ni âhirinde halk olunmuştur. Demek ki o gün saltanatı ilâhiyye halkı hayat ile cereyan ediyordu ve bu cereyanın tecelligâhı su bulunuyordu bakınız bu nükteyi şu ta'lil ve hikmet ne güzel te'yid ve tavzıh ediyor:

﴿لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلاً﴾ şunun için ki sizi imtihan etsin: amelce en güzel hanginiz? bunu görsün. İşte o halk veya cereyanı Arşın başlıca hikmeti, sonunda siz insanları halk ve kaidei teklifi takrir ile bu Dünyayı dari teklif ve iptilâ yaparak sizi imtihana çekmek ve bu suretle en güzel amel yapan hanginiz olduğunu görüb bil'ahare ona göre muamele eylemek içindir. - « عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ » Semavât ve Arzın halkından evvel olduğuna zahib olan müfessirîn, işbu « لام » « ليبلوكم » nın « خاق »

fi'line müteallık olduğunu söylüyorlar. Semavat ve Arzın yaradılması bu hikmet ve akıbet ile alâkadardır demek olur. Lâkin izah ettiğimiz ma'nâ ve nükteye nazaran bunun « كان » ye müteallık olması daha karib ve daha münasibdir. (Sûrei «Yunüs» te « ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَآئِفَ فِى الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ » âyetinin tefstirine bak).

Burada Hazreti Peygamberden şöyle bir tefsir rivayet edilmektedir. = « لِيَبْلُوكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَقْلًا وَاَوْرَعُ مِنْ مَحَارِمِ اللّٰهِ وَاَسْرَعُ فِى طَاعَةِ اللّٰهِ » sizi imtihana çekmek için ki hanginiz akılca en güzel ve Allahın mehâriminden en çok sakınır ve Allaha tâatte en seri' olacak?». Görülüyor ki bunda ahseni amel ta'rif buyurulmuş ve bunun

birinci şartı en güzel akıl ya'ni nîk-ü bedi temyiz ile hüsni idrâk ve ıhtiyar olduğu anlatılmıştır. Binaenaleyh âkıl yiyeceği rızkı değil,

hikmeti hılkati olan ahseni ameli düşünmeli ve Allah tealânın nazarına lâyık en güzel ameli ıhtiyar etmelidir

ki sonunda kendini

kurtarabilsin.

﴿وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ﴾ Maamafih kasem olsun

ki sen onlara «siz öldükten sonra muhakkak ba'solunacaksınız» der isen - burada bir icazı beliğ vardır.

Uzun bir söz kısaca anlatılıvermiştir. Ya'ni teklif ve imtihanın muktezası bu Dünyanın sonunda bir Âhiret

olması ve burada mü'minlerin orada Allahın huzuruna sevk olunarak mes'ul edilip Dünyadaki amellerinin

hüsn-ü kubhuna göre sevab veya ıkab

ile mücazat veya mükâfat görmeleridir. Hiç şüphe yok, insanlar öldükten sonra muhakkak

ba'solunacaklardır. Maamafih ey Allahın

Resulü emin ol ki sen insanlara bunu tebliğ edib «siz gerek güzel amel yapın gerek çirkin her halde

ba'delmevt ba's olunacaksınız» dedin mi ﴿لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا﴾ kâfirler-akıl ve

iradelerini imansızlıkla örtmüş olanlar-elbette ve elbette diyecekler ki

﴿اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ bu açık bir büyüden başka bir şey değil - ya'ni bu söz

sh:»2763

adam aldatmaktan, göz boyamaktan ıbaret diyecekler, Âhıret, ba's ba'delmevt, mes'ulliyet, din sözünü veya bunları nâtık olan Kur'anı avammı nasıl aldatıp, Dünya lezzetlerinden ve hurriyetlerinden men' ile istibdada inkıyad ettirerek üzerlerinde tahakküm etmek için uydurulmuş bir hud'a ve efsûn hem de açık bir efsûn addeyliyecekler, ölen, dirilir mi imiş!... Bu artık açıktan açığa bir hurafe değil mi? Deyib gâvurluk edecekler ki bunların hepsine azâb, mev'uddur.

8. ﴿وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ﴾ Ve eğer bunlardan sayılı - ya'ni mahdud ve az - bir kısmına, yahud bir müddete kadar azâbı te'hır edersek

﴿لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُۥٓ﴾ her halde onu ne durduruyor? diyecekler - ya'ni Allah kâfirlere azâb

edecekmiş de şu sayılı azılı kâfirlere neye etmiyor, durduruyor, bunlara azâbı ne habs-ü men' ediyor?

demek ki «وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنّٖۤى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ» gibi

korkutmalar boş şeyler diye alây ederek azâbı isti'cal edecekler

﴿اَلَا يَوْمَ يَاْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ﴾ iyi bil ki o - azâb - onlara geleceği

gün başlarından defolunacak değildir ﴿وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ﴾

Ve istihza etmekte bulundukları şey kendilerini kuşatmış bulunacaktır.

﴿٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهُ
لَيَئُوسٌ كَفُورٌ ﴿١٠﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنّٖى ۭ اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿﴾

sh:»2764

﴿١١﴾ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۭ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ
وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ

مَلَكٌ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٣﴾ اَمْ
يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِه مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤﴾ فَاِلَّمْ
يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٥﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ
﴿١٦﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ
مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿﴾

sh:»2765

﴿١٧﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّه وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ
قَبْلِه كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِه ۖ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِه مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۚ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ

الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى
الظّٰالِمِينَۙ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا
عِوَجًاۗ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا
مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَۘ
يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُۘ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا
يُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٢﴾ لَاجَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ
الْاَخْسَرُونَ﴿﴾

sh:»2766

﴿٢٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى
رَبِّهِمْۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِۚ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٢٤﴾ مَثَلُ
الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِۜ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ
مَثَلًاۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Ve şayed insana tarafımızdan bir rahmet tattırır sonra da onu ondan alıverirsek şüphesiz ki o çok me'yustur, nankördür 9 Ve şâyed ona dokunan bir zarruretten sonra bir saadet tattırıverirsek, her halde benden bütün seyyiat gitti der ve şüphesiz sevinir öğünür 10 Ancak her iki halde sabredib salih salih ameller işliyenler başka, işte onlar için bir mağrifet ve büyük bir ecir var 11 Şimdi ihtimal ki sen "ona bir hazine indirilse ya veya beraberindeki bir Melek gelse ya" diyorlar diye göğüsün daralarak sana vahyolunanın ba'zısını bu sebeble terkedecek olursun, fakat sen sırf bir nezîrsin' Allah ise, her şey'e karşı vekîl 12 Yoksa, onu kendi uydurdu mu diyorlar? Öyle ise de; haydin onun gibi uydurma on sûre getirin, Allahdan başka gücünüzün yettiğini de çağırın, eğer doğru söylüyorsanız bunu yaparsınız 13 Yok eğer bunun üzerine size cevab veremedilerse artık bilin ki o ancak Allahın ılmiyle indirilmiştir ve ondan başka ilâh yoktur, nasıl artık teslim ediyor müsliman oluyorsunuz değil mi? 14 Her kim Dünya hayatı ve ziynetini murad ederse biz, onlara amellerini Dünyada tamamen öderiz, ve bu babda kendilerine densizlik yapılmaz 15 Fakat onlar Âhırette öyle olurlar ki kendilerine ateşten başka bir şey yoktur ve orada işledikleri bütün iyilikler heder olmuştur ve bütün yaptıkları boştur 16 Ya onlara benzer mi? artık o kim rabbından bir beyyine üzerinde bulunmuş hem bunu ondan bir şâhid ta'kıb ediyor hem de önünden bir

sh:»2767

imam ve rahmet olarak Musânın kitabı var, işte bunlar ona iyman ederler, hiziblerden her kim de ona küfrederse artık ateş onun mev'ıdidir, sakın bunda şüpheye düşme, çünkü bu haktır rabbındandır ve lâkin nâsın ekserisi iymana gelmezler 17 Hem bir yalanı Allaha iftira edenden daha zalim kim olabilir? Bunlar rablarına arzolunacaklar, şâhidler de şöyle diyecekler: tâ şunlar rablarına karşı

yalan söyliyenler, haberiniz olsun Allahın lâ'neti zalimler üstüne 18 Onlar ki Allah yolundan men'ederler ve onu eğriltmek isterler, hem de Âhıreti onlar münkirdirler 19 Bunlar Arzda âciz bırakacak değillerdir, kendilerini Allahdan kurtaracak bir hâmileri de yoktur, onlara azâb katlanacaktır, hem işitmeğe tahammül edemiyorlardı hem de görmüyorlardı 20 İşte bunlar kendilerine yazık etmiş kimselerdir ve o iftira ettikleri uydurmaları hep kendilerinden gâib olup gitmişlerdir 21 Şüphe yok bunlar Âhirette en ziyade husran çekenlerdir 22 Fakat iyman edip salih salih ameller yapanlar ve mevlâlarına edeb ve ıtmi'nan ile itaatkâr olanlar işte bunlar eshabı Cennet hep orada muhalleddirler 23 Bu iki fırkanın meseli kör ve sağır ile gören ve işiten gibidir, hiç bunlar müsavi olurlar mı? Artık düşünmezmisiniz?24

9. ﴿وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً﴾ Hakıkaten biz, o insana - ahseni amel ile imtihan olunmak için yaradılmış olan insan cinsinden birine - tarafımızdan bir rahmet, bir ni'met tattırır da ﴿ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ﴾ sonra onu ondan nezi' ediverirsek ﴿اِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ﴾ şüphe yok ki o çok me'yustur, çok nankördür. - İlerisi hakkında bütün ümidini keser, Allah, yine verir demez, geçmişi de hemen unutur, bu gün vermedi ise dün verdi ya, demez, şükretmez, büsbütün bir nankör kesilir, hepsini inkâra kadar gider, küfürler eder, tevbe ve istiğfar hatırına gelmez.

10. ﴿وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ﴾ Ve şayed ona dokunmuş olan bir sıkıntıdan sonra

hoş bir ni'met tattırıversek - meselâ hasta iken iyileşir, zügürt iken zenginleşiverir, zelîl iken azîz, ma'zul iken mansûb oluverirse ﴿لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّىٓ﴾ her halde benden o kötülükler, o musibetler gitti der - bir daha başına sıkıntı gelmiyecek zanneder ﴿اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ﴾ artık ferih fehurdur - Allah korkusu hatırına gelmez, ferahlı ferahlı

gururlanır, o ni'metin hukukunu eda ile hamd-ü şükredecek yerde onunla şuna buna iftihar eder durur. Hasılı insan Dünyada ya ni'metten ya zaruretten hali olmaz. Gâh onunla gâh bununla imtihan olunur. Ve insan fıtraten rahmetten zevkıyab ve nez'inden müteellim olur. Her iki halde rahmetten rahmâni rahîmi ve nez'inden onun ihtiyarını, hıkmet ve imtihanını ve nihayet gadab-ü azâbını tefekkür ederek mucebince Âhıretini düşünüp ahseni amele sa'yetmek lâzım gelirken insan cinsinde öyle zalûm ve cehûl bir haleti ruhiyye vardır ki çokları mun'ımi düşünmez, ni'met ve zaruretin gayei hikmetiyle alâkadar olmaz da ni'met tecribesi gördüğü halde o elinden alınıverdiği zaman her şeyi unutur bir yeûs ve kefûr kesilir. Ve böyle zaruret tecribesi gördüğü halde bir ni'met tadınca da bir daha acı görmesi imkân ve ihtimali kalmamış ve o ni'met, sırf kendisinin eseri kudreti imiş gibi istikbalden emin olarak ferahlanır, iftihar eder durur ki zikrolunan inkâr ve istihzalar bu haleti ruhiyye ile alâkadardır.

11. ﴿اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا﴾ Ancak sabreden - darrâ da me'yus, na'mâda mağrur olmayıp da her iki halde sabreden ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ve salih salih - ya'ni Allaha yaraşır, Allahın nazarına lâyık - işler yapanlar müstesna ﴿اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ işte bunlar için bir mağrifet ve büyük ecir vardır. - Diğerlerine ise bervechi bâlâ azâb.

sh:»2769

12. ﴿فَلَعَلَّكَ﴾ İmdi sen ihtimal ki - öyle münkir, müstehzi, kefûr, fehur insanlara karşı ﴿تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ﴾ sana vahy olunanların ba'zısını terkedecek olursun - ya'ni nübüvvet ve risaletini isbat edecek olan âyetleri onlara okumayıp bırakacak olursun ﴿وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ﴾ ve onunla göğsün daralır - ya'ni o vahyolunan âyetlerin ba'zısını onlara kıraet ve tebliğ ederken belki sıkılırsın - ﴿اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ﴾ ona bir hazîne indirilseydi ya, veya beraberinde bir Melek gelseydi ya diyorlar diye - ya'ni haktan göğüslerini çeviren o kefûr ve fehur kâfirlerin bir kısmı, «o Allahın Resulü ise neye uğraşıyor, üzerine Gökten bir hazîne indiriliverse ya» diyorlar. Netekim Mekke ruesası «şu Mekke dağları altın oluverse ya» demişlerdi. Diğer bir kısmı da «beraberinde Melâike gelip onun Peygamberliğine şâhidlik ediverse de görsek ya» diyorlar. Böyle diyorlar diye beşerî bir hiss-ü ictihadın, sıkılıb çekinmesi ise tabîî olmakla hasbelbeşeriyye senin de sıkılman ve bundan dolayı ba'zı âyetleri onlara okuyub tebliğ etmekten çekinmen ihtimal dahilindedir. Fakat sakın bırakma ve sıkılma, her ne vahyolunursa tebliğ et, onların dediklerine ehemmiyet verme ﴿اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيرٌ﴾ sen ancak bir nezîrsin

tevekkül ve i'timad et, o seni muhafaza eder ve dilerse kenz veya Melek de gönderir. Netekim bil'ahare « Bedr » muharebesinde binlerle Melâike gönderdi, gösterdi ve onlara « فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ » buyurdu.

13. ﴿اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ﴾ Ya... onu - o Kur'anı Muhammed - kendi uydurdu, iftira etti mi diyorlar?

sh:»2770

﴿قُلْ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ﴾ Öyle ise, de, haydi bakayım uydurma olarak buna mümâsil on sûre getirin ﴿وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ﴾ ve Allahdan maada her kimi çağırabilirseniz çağırın, ya'ni kendisine güvendiğiniz, tanıdığınız ilâhlardan gücünüzün yettiğine müracaat edin - ﴿اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ eğer sadık iseniz - böyle yapmanız lâzım gelir. Ya'ni Muhammed, Kur'anı kendi uydurub Allaha isnad ve iftira ediyor diye iddiada doğru söylüyorsanız her halde kendiniz olmazsa dilediğiniz kimselere ve perestiş ettiğiniz ma'budlara müracaat etmek suretiyle olsun buna bir nazîre bulabilmeniz ıktiza eder. Maamafih siz hepsi şöyle dursun

lâekal on Sûresine olsun nazîre yapınız bakayım!... diye hepsini tehaddi ve müsabakaya da'vet et,

Allahdan başkasına

meydan oku, hiç sıkılma ve çekinme.

14. ﴿فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ﴾ Bunun üzerine size cevab vermezlerse - ya'ni Kur'anın on Sûresini bile tanzîrden âciz kalırlarsa ki sûrei «Bakare» de ma'lûm olduğu üzere bu bil'ahare bir Sûreye kadar indirilmiş olduğu halde yine âciz kalmışlardır. ﴿فَاعْلَمُوٓا﴾ o halde hepiniz biliniz ki:

1- ﴿اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ﴾ O hiç şüphesiz Allahın ılmiyle inzal olunmuştur. - Kur'an, gerek arabiyyi mübîn olan nazmı ve gerek ma'nâsında muhtevi olduğu gaybe müteallık haberleri, emirleri nehileri, inzarları tebşirleri ile bütün ukul ve efhamın fevkında Allah tealânın ılmi mahsusiyle inzal buyurulmuş bir mu'cizei bâhire, bir beyyinci ilâhiyyedir.

2 - ﴿وَاَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ﴾ Ve ondan başka ilâh yoktur. - Ülûhiyyette ve ahkâmı ülûhiyyette

sh:»2771

Allah tealâya hiç bir şerik ve nâzir yoktur. Anın kadir olduğuna kimse kadir olamaz

﴿فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ Binaenaleyh siz müsliman mısınız? - Ya'ni islâmda karar kılıyor musunuz? Ihlas ile Allaha teslimi nefs ederek niza' ve muhalefeti kesib selâmet yolunu tutan halıs muhlıs mü'mini müvahhid olmağa karar veriyor musunuz? Öyle amma Dünyada ziynet ve ihtişam içinde ferih fahur yaşayan bunca kâfirler var. Bunlar bu servet ve samana nereden buluyor? diye bir şüphe hatıra gelecek olursa şunu bilmelidir ki:

15. ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾ Her kim Dünya hayat ve ziynetini isterse - ya'ni muradı niyyeti hep bu olur, buna çalışırsa

﴿نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا﴾ Dünyada amellerini kendilerine tevfiye ederiz, baligan mâbelag iyfa eder veririz ﴿وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ﴾ o halde bunlar Dünyada bahse ma'ruz olmazlar. - Ya'ni hakları yenmez, sa'y-ü amellerinin bedelinden hiç bir şey eksik verilmez, tevkıf ve te'cil olunmaz, hepsi sa'y-ü amelinin değerini bu Dünyada behemehal

alır. Hasılı ülûhiyyetin şanı kullarının istediklerini çalıştıklarından aşağı olmamak üzere vermektir. Ve ameller de niyyet ile mütenasibdir. Onun için muradı sırf Dünya olanların sa'y-ü amellerinin mukabili bu Dünyada bütün değeriyle, hattâ fazlasıyla verilir, bitirilir. Bundan «onların hepsinin alesseviyye bütün Dünya muradları hasıl olur» gibi bir ma'nâ tevehhüm olunmamalıdır. Zira tevfiye olunan muradları değil, amelleridir. Binaenaleyh bundan anlaşılan da şudur ki Dünyada insanlar amelde müsabaka ve imtihan için yaradılmış olduklarından her amelin üzerine terettüb edecek iyi ve kötü bir semere vardır. Her çalışan sa'y-ü ameli mukabilinde

behemehal bir semereye irer «وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى» olur ki, bu semere kendi isteği muradı kadar olmasa bile her halde amelinin

değerinden de aşağı olmaz. Meselâ bir cevher bulmak için denize dalmıya çalışan bir kimse aradığı cevheri bulamasa da denize dalmak maksadına irer. Buna da acı veya tatlı bir netice terettüb eder. Ya

dalgıcılığı öğrenir veya bir kazaya uğrar. Ve her hangi bir amelin asıl semerisi ındallah ona tertib ve takdir edilmiş olan neticesidir. A'zamî hakkı da bundan sahibi amelin gözetmiş olduğu maksad ve gayeyi

geçmemektir. Onun için en büyük muradları fâni olan Dünya hayat ve ziynetinden ıbaret bulunanların amellerinin ecri de hayatı Dünyadan ileri geçmez, bakıyâta irmez. Bunlar maksad ve niyyetlerine göre sa'y-ü amellerinin bütün mükâfatını Dünyada almış tüketmiş bulunurlar. Sonuna gelince:

16. ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ bunlar - Dünya hayat ve ziynetini murad eder olanlar ﴿الَّذِينَ﴾ o mahrumlardır ki ﴿لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ﴾ Âhırette kendilerine ateşten başka hiç bir şey yoktur. ﴿وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا﴾ ve bütün işledikleri orada habtolmuş bulunur. - Ya'ni Dünyada bir iyilik de işlemiş bulunsalar hüsn i niyyetleri olmadığı, bütün san'atlarını mücerred Dünya hayatı için yapmış bulundukları cihetle Âhırette hepsinin hiçliği, boş birer sanîa olduğu tezahür eder. ﴿وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ve her ne yaparlarsa bâtıldır. - Haddi zatında boştur, dipsizdir, sonu yoktur. Çünkü Dünya hayatı haddi zatında fâni olduğundan onu tutmak veya tezyin etmek için her ne yapılsa boştur. Ecel gelince hepsini siler, süpürür götürür. Daha

açıkçası Allahdan başkası fâni olduğundan mahza Allah için yapılmış olmıyan her amel bâtıldır.«

«كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ. وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ

sh:»2773

17. ﴿اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ﴾ imdi Rabbından bir beyyine üzerine olan - ya'ni akl-ü iz'anı bulunan ﴿وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ﴾ ve onu ondan bir şâhid ta'kıb eden - ya'ni yine Rabbından bir şâhid olarak gelen mu'cizei Kur'anın şehadeti ile de saniyen te'yid ve tesbit edilen, salisen ﴿وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً﴾ daha evvelinden de bir imam ve rahmet olarak Musanın kitabı, şâhidi bulunan kimse artık onlara benzer mi? ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ bunlar bu evsaf ile muttasıf olan, yanında

Rabbından bir beyyinesi, parlak bir bürhanı ırfanı ve ardında önünde iki mukaddes şâhidi bulunan kimseler, ya'ni Muhammed ve eshabı ﴿يُؤْمِنُونَ بِهٖ﴾ ona iyman ederler - ya'ni dini islâmı tasdık ederler وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ ve muhtelif hızıblerden - fırkalardan - her kim

buna küfrederse ﴿فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ﴾ onun da mev'ud yeri ateştir. -

﴿فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ﴾ binaenaleyh bunda, bu kitabda hiç şüphen olmasın

﴿وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ve lâkin nâsin ekserîsi iyman etmezler -

Çünkü aklı selîmleri ve vicdanı müstakımleri yoktur, hayatı Dünya şehevatile kalbleri körlenmiştir.

18. ﴿وَمَنْ اَظْلَمُ۰۰۰﴾ ilâ

﴿۰۰۰هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

Başlıca tezekkür olunacak misaller:

- 1 :

﴿۲۵﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ
﴿۲۶﴾ اَنْ لَاتَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّىٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ
اَلِيمٍ﴾

sh:»2774

﴿٢٧﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا
مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِۚ
وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٨﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى رَحْمَةً مِنْ
عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْۜ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٩﴾
وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًاۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا
بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓاۜ اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّٓى اَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٣٠﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْۜ اَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٣١﴾ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ
الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِٓى اَعْيُنُكُمْ لَنْ
يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًاۖ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِٓى اَنْفُسِهِمْۚ اِنِّٓى اِذًا لَمِنَ
الظّٰلِمِينَ﴿﴾

sh:»2775

﴿٣٢﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جدَالَنَا فَاْتنَا بِمَا
تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ اِنَّمَا يَاْتِيكُمْ بِهِ
اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٤﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِىٓ
اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ ۟ هُوَ
رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۟ ﴿٣٥﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۟ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ
فَعَلَىَّ اِجْرَامِى وَاَنَا بَرِىٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ۧ ﴿٣٦﴾ وَاُوحِىَ اِلٰى
نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا
كَانُوا يَفْعَلُونَ ۚ ﴿٣٧﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا
وَلَاتُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا ۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٨﴾ وَيَصْنَعُ
الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۟ قَالَ اِنْ
تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ۟ ﴿٣٩﴾ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ يَاْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿﴾

﴿٤٠﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ
كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ ؕ
وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤١﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ
مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ؕ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَهِىَ تَجْرٖى بِهِمْ
فِى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحُ ِۨ ابْنَهٗ وَكَانَ فِى مَعْزِلٍ يَا بُنَىَّ
ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٣﴾ قَالَ سَاٰوِٖى اِلٰى
جَبَلٍ يَعْصِمُنِى مِنَ الْمَآءِ ؕ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا
مَنْ رَحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٤﴾
وَقِيلَ يٰٓاَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيٰسَمَآءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَآءُ
وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ
الظّٰلِمِينَ ﴿٤٥﴾ وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِى مِنْ
اَهْلِى وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿

sh:»2777

﴿٤٦﴾ قَالَ يٰنُوحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ

فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۖ إِنِّىٓ أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ
الْجَٰهِلِينَ ﴿٤٧﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ
لِى بِهِۦ عِلْمٌ ۖ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِىٓ أَكُنْ مِنَ الْخَٰسِرِينَ ﴿٤٨﴾
قِيلَ يَٰنُوحُ ٱهْبِطْ بِسَلَٰمٍ مِنَّا وَبَرَكَٰتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ أُمَمٍ مِمَّنْ
مَعَكَ ۚ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için vaktıyle Nuhu kavmine gönderdik; şöyle diye ki haberiniz olsun ben size azâbın sebeblerini ve halâsın yolunu beyan eden bir nezîrim 25 Allahdan başkasına ıbadet etmeyin, cidden ben size elîm bir günün azâbından korkuyorum 26 Buna karşı kavminden küfüreden cümhur cemahat dediler ki: biz seni ancak bizim gibi bir beşer görüyoruz ve sana tâbi' olanları da ilk nazarda en aşağılıklarımızdan ıbaret görüyoruz, sizin bize fazla bir meziyyetinizi de görmüyoruz, hattâ sizi zannediyoruz ki yalancılarsınız 27 Ey kavmim! dedi: söyleyin bakayım reyiniz nedir? Eğer ben rabbımdan (bir beyyine) açık bir bürhan üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet bahşetmiş de size onu görecek göz verilmemiş ise biz size onu istemediğiniz halde ilzam mı edeceğiz? 28 Hem ey kavmim! Buna karşı ben sizden bir mal

istemiyorum, benim ecrim ancak Allaha âiddir, ve ben o iyman edenleri

sh:»2778

koğacak değilim, elbette onlar rablarına kavuşacaklar, ve lâkin ben sizi cahillik eder bir kavim görüyorum

29 Hem ey kavmim! Ben onları koğarsam Allahdan beni kim kurtaracak? Artık bir düşünmez misiniz? Ben

size ne Allahın hazîneleri benim yanımda, ne de gaybı bilirim demiyorum, ben bir Meleğim de demiyorum,

o sizin gözlerinizin horladıkları hakkında Allah, onlara hiç bir hayır vermez de demem, onların içlerindekini

en iyi bilen, Allahdır, ben o halde zalimlerden olmuş olurum 31 Ey Nuh ! dediler : cidden bize mücadele

ettin, cidalimizde çok ileri de gittin, de haydi bizi tehdid edib durduğun azâbı getir de görelim, sadıklardan

isen 32 Onu, dedi: ancak Allah getirir: dilerse, ve siz onu âciz bırakacak değilsiniz 33 Ben size nasıhat

etmek istemiş isem de Allah sizi helâk etmek murad

ediyorsa benim nasıhatim size fâide de vermez, rabbınız o, ve siz nihayet ona irca' edileceksiniz 34 Yoksa

onu uydurdu mu diyorlar? De ki: eğer uydurdumsa vebali benim boynumadır, halbuki ben sizin

yüklendiğiniz vebalden berîyim 35 Bir de Nuha vahyolunmuştu ki haberin olsun kavminden iyman etmiş

olanlardan maada hiç biri iyman etmiyecek, onun için her ne yaparlarsa gam yeme de 36 Bizim nezaretimiz altında ve vahyimiz dâiresinde gemi yap, hem o zulmedenler hakkında bana hıtab etme' çünkü onlar garkedilecekler 37 Gemiyi yapıyordu, kavminden her hangi bir güruh de yanından geçtikçe onunla eğleniyorlar, dedi: bizimle eğleniyorsanız, biz de sizi sizin eğlendiğiniz gibi eğleneceğiz 38 İleride bileceksiniz kime rüsvay edecek azâb gelecek ve daimi azâb başına inecek 39 Nihayet emrimiz geldiği ve tennur feveran ettiği vakıt dedik ki: yükle içine her birinden ikişer çift, ve aleyhinde huküm sebketmiş olandan maada ehlini ve iyman edenleri, maamafih pek azından maadası beraberinde iyman etmemişti, dedi 40 binin içine, Allahın ismile mecrasında da mürsâsında da, hakıkat rabbım şüphesiz bir gafuri rahîmdir 41 Gemi, içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgalar içinde akıp gidiyordu, Nuh, oğluna bağırdı, ayrı bir

yere çekilmişti, ay oğlum, gel bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma dedi 42 O, ben: beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım dedi, bu gün, dedi: Allahın emrinden koruyacak yoktur, meğer ki o rahmet buyıra derken, dalga aralarına giriverdi, o da boğulanlardan oldu 43 bir de denildi: ey Arz! Yut suyunu ve

ey Semâ! Açıl, su çekildi iş bitirildi ve gemi, Cudî üzerinde durdu, o zalim kavme def'olun denilmişti 44 Nuh,

rabbına nidâ etti de ya rabb: dedi elbette oğlum benim ehlimdendir ve elbette senin va'din haktır ve sen

ahkemülhâkimînsin Ya Nuh! buyurdu: o senin ehlinden değil, o gayri salih bir amel, binaenaleyh

bilmediğin şey'in benden isteme ben seni câhillerden olmaktan tahzir ederim 46 Ya rabb! Dedi:

senden

bilmediğim şey'i istemekten sana sığınırım, sen bana mağrifetini reva, rahmetini atâ kılmazsan ben husrâna

düşenlerden olurum 47 Ya Nuh! Denildi: in bizden bir selâm ve bir çok berekât ile sana ve beraberindeki

kimselerden bir çok ümmetlere, daha bir çok ümmetler; ileride onları da müstefid edeceğiz, sonra onlara

bizden bir elîm azâb dokunacak 48

25. ﴿وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا﴾ Kasem olsun ki vaktiyle de Resul yaptık gönderdik

﴿نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖۤ الخ﴾ Nuhu kavmine... ilh.-bu Sûrenin kıssaları da sûrei A'raftakine

şebihtir. Bunda da onun gibi evvelâ Nuh ile başlanmış, sonra Hud, sonra Salih sonra Lût (şu kadar ki

burada buna İbrahim ile bir mukaddime yapılmış, sonra Şuayb, sonra da Musâ ve Harun zikrolunmuş)

Fakat bunlar oradakilerin bir tekrarı değil, başka başka noktaları, nükteleri, hikmetleri, ıbretleri muhtevî

tafsılleridir. Mevzu' ve gaye bir olmakla beraber mazlumların ayrı hususiyetleri vardır. Bu kıssalar, o kadar güzel ıberi, hıkem ve nasayihi ihtiva etmektedir ki her biri cildlerle tafsıle müsaid ilhamlar bahşedecek birer sahifei hikmettir. Lakin biz bunların böyle telhıs ve tefrikındaki hikmeti beyanı ihlâl etmemek için ekserisinde

sh:»2780

sadece misal ile iktifa ediyoruz. Binaenaleyh tavsıye ederiz ki bunları basît bir surette okuyub geçivermemeli, iyice tefekkür ve teemmül etmeli, ıbret nazariyle dersi ilham almak için okumalıdır.

38. ﴿وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ﴾ Gemiyi yapıyordu - Hazreti Nuhun gemisinin evsafı hakkında ba'zı sözler nakl - olunmuştur. Ezcümle denilmiştir ki

tulü üç yüz zira', arzı elli zira', semada tulü, ya'ni su kesiminden yukarı irtifaı otuz zira', sactan ma'mul üç anbarlı bir gemi idi,

Hasenden naklolunduğuna göre de tulü bin iki yüz, arzı altı yüz zira', imiş. Fakat bu gibi tafsılâta girişmek bîhude, doğrusunu ta'yin

imkansızdır. Bu babda Kur'andan ma'lûm olan şudur ki kavminin mü'minlerini ve ihtiyacları bulunan şeyleri ve her hayvandan iki eşi,

ya'ni bir çifti istiab edecek vüs'atte imiş. Ancak bize bu geminin yelken gemisi olmayıb vapur gibi ocaklı ve istim gibi feveranlı, ya'ni

kaynayıb fışkıran bir kuvvei muharrıkeyi haiz bir gemi olduğunu ifham eden şu cümle pek ziyade şayanı dikkattir:

40. ﴿حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ﴾ Ta ki emrimiz geldi ve tennur feveran etti - ya'ni bu gayeye gelinceye kadar Nuh gemi sun'una devam eyliyor. Kavmi de alay ediyordu - O vakıt ﴿قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا الخ﴾ yükle, dedik ona ilh -

TENNUR lugatte kapalı bir ocak, bir fırındır ki lisanımızda en ziyade «tandır» ta'bir olunur. Leys demiştir ki «tennur umumiyyetle her lisana geçmiş bir lafızdır. Arkadaşı «tennar» dır.» Ezherî de demiştir ki: «bu delâlet eder ki isim ba'zan a'cemî olur. Arab onu ta'rib eder de Arabî olur. Ve buna delil, aslı tennar olmasıdır. Bundan evvel kelâmı Arabda tennur, ma'ruf değildir. Bunun nazıri başka lisandan Arabcaya girmiş olan diybac, dinar, sündüs, istebrak gibi kelimelerdir ki Arab bunlarla tekellüm edince hep Arabî olmuşlardır.» اهـ.

sh:»2781

FEVERAN da ma'lûmdur ki kuvvet ve şiddetle kaynamak, fışkırmaktır. Şimdi biz gemiden bahsolunurken tam ocak, feveran ettiği sırada yük emri verildiğini işittiğimiz zaman o geminin harekete müheyya fayrab vaz'ıyyetinde bir vapur olduğunu anlamakta hiç tereddüd etmeyiz. Lâkin vapuru görmemiş olanlar buna intikal edemez ve «aceba bu ocak feveranı ne demektir. Bu olsa, olsa bir işaret olacaktır» diye düşünmekte ma'zur olurlar.

Eslâfi müfessirîn bunun hakkında muhtelif ma'nâlar kayd ve nakl etmişlerdir ki bunları burada telhıs edelim:

1 - Ekser müfessîrin tennurun hakıkaten bir ocak ma'nâsına olduğunda müttefıktır. Kimisi Nuha mahsus bir tennur idi demiş. Bir çoğu ekmek pişirilen bir fırın idi demiş, bunu da kimi Âdemden kalma idi demiş, kimi Hazreti Nuhun zevcesinin ekmek pişirdiği bir tennur idi demiş, kimi taştan idi, kimi Kûfe tarafında idi demiş ve hattâ Hazreti Aliden Kûfe mescidinin yerinde idi diye bir söz nakledilmiş, kimi Şamda - «Ayni verdan» nam mevzı'de, kimi de Hindde idi demiş ve bütün bunlar feveranı suyun kazanda kaynar gibi fırından kaynayıb fışkırmasıyle iyzah etmişlerdir. Böyle bir feveran âyette niçin geminin inşasına bir müntehâ ve yüklenmesi emrine bir şart ve mebde gösterilmiş? Bunun vechine gelince de Allah tealâ, bunu Hazreti Nuha tufanın başlıyacağına bir alâmet olmak üzere ta'yin buyurub önce haber vermiş ve binaenaleyh bu alâmet ve mu'cize zuhur ettiği zaman yüklemek emrini vermiş demişler. Fakat bir kısmı müfessirîn bu vechi baîd görmüşler ve başka ma'nâlar vermişlerdir. Bu suretle:

2 - Arabda ba'zan Yer yüzüne de tennur ıtlakı vaki' olduğundan tennurun feverânı yer yüzünden suların fışkırması olacak. Netekim sûrei «Kamer» de «

فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُنْهَمِرٍ ۰ وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا

فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلَىٰٓ اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ» buyurulmuştur demişler. Kürei Arzın bir büyük fırın ma'nâsında olduğunu iş'ar eden

sh:»2782

bu kavil dahi şayanı dikkat ise de bu surette feverana yakışan ma'na su fışkırması değil, ateş püskürmesi olurdu.

3 - Tennurdan murad, Arzın şerefli ve yüksek mevzı'leri demektir ki bir harika olarak oralara bile sular fışkırmıştır demişler.

4 - Farettennur, şefak attı, sabah oldu ma'nasına gelir denilmiş ve bunun Hazreti Aliden menkul olduğu söylenmiş.

5 - İş kızıştı, şiddetlendi ma'nâsına = « حَمِىَ الْوَطِيسُ » fırın kızdı denildiği gibi « farattennur » da böyledir denilmiş. Lâkin bu dört ma'nânın dördü de mecaz ve zatı mes'ele, harikul'âde bir hâdiseye ait

bulunduğu cihetle cümhurı müfessirîn tennur kelimesinin hakıkî ma'nâsından udule sebeb olmadığını söylemektedirler.

6 - Ebû Hayyan tefsirinde Hasenden rivayet olarak tennur = « مَوْضِعُ اِجْتِمَاعِ الْمَاءِ فِى السَّفِينَةِ » gemide suyun mevzi'ı ictimai» diye nakl edilmiştir ki bu ifade hemen hemen geminin kazanını andırıyor. Görülüyor ki müfessirînin rivayetlerinin bir hayli noktaları arz ettiğimiz ma'naya temas eder bir haldedir. Rivayetlerdeki bu tafsılât da görüldükten sonra biz şimdi bihakkın diye biliriz ki tennurun hakikaten bir ocak olması aynı zamanda onun gemide su toplanan bir kazan ile müterafık olmasına mani' değildir. Cümhurun ocak rivayetile bu rivayet beyninde münafat yoktur. «Lâmi ahd» ile «ettennur» buyurulması bunun gemiye ait bir tennur olmasında zâhirdir. Aynı zamanda Hazreti Nuha mahsus bir tennur olması da buna münafi değildir. Çünkü bu onun bir mu'cizesidir. Sahib Keşşafın da tashiri vechile ayette « حَتَّى » gayesi yukarıda ki « يَصْنَعُ » fi'line müteallik olub ma'na « يَصْنَعُ الْفُلْكَ حَتَّى » demek olduğu cihetle tennurun feveranı gemideki san'atın bir nihayeti ve haml-ü hareket emrinin şart ve mebdei gösterilmiş bulunduğunda mülâhaza edilirse tennurun feveranı geminin kuvvei muharrikesini anlattığı ve « فَارَ التَّنُّورُ » bu günkü ta'bire göre

sh:»2783

«nihayet emrimiz gelib gemi fayrab edildiği vakıt» demek olduğu tezahür eder. Ve bunda tennur ve feverân kelimeleri hakikat olduğu ve âyetin bu ma'nada gayet zâhir bulunduğu da şüphesizdir. Binaenaleyh nassta hakikati ve zâhiri bırakıb da te'vil aramağa hiç de sebeb yoktur. Geminin inşası tamam olub fayrab haline gelmesi emri ilâhi olan tufanın başlıyacağına bir alâmet olmasında da münafat yoktur. Âyetin bu zâhirine karşı o zaman öyle bir vapur nasıl yapılabilirdi ve yapılmış olsa bu san'at unutulur mu idi? gibi bir istib'ad ve tevehhümden başka denecek bir şey de bulunamaz. Halbuki mukaddemâ ma'lûm olub da sonradan gaib olmuş sanayıı tecribiyyenin bile tarihte misali eksik olmadığı gibi bervecibâlâ - «وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا» mantukunca Allah tealânın hıfz-u vahyile yapılmış olan ve 40. ﴿مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ çifti, ya'ni erkeği dişisi bulunan her şeyden - ki tafsılini Allah bilir - ikişer dane humule alabilen ve bunlarla beraber Hazreti Nuhun bir oğlundan başka ehl-ü ıyalini ve az miktarda da olsa kavminden iyman etmiş olanları dahi yüklenerek - 42. ﴿وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ فِى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ﴾ buyrulduğu üzere dağlar gibi dalgalar içinde cereyan edip giden harikul'âde bir geminin alel'âde bir yelken gemisi farzedilmesi daha müsteb'ad

olacağında şüphe edilemez.

43. ﴿لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ﴾ bu gün Allahın emrinden kurtaracak yok - ya'ni bu gün ba'zı esbabı âdiyyeye iltica ile âfattan halâs mümkin olabilen

mu'tad vekayı' günlerine benzemez ve bu vak'a senin zannettiğin gibi alel'âde bir su değil, Allahın emri mahsusu olan büyük bir azâbdır. Bundan dağ değil, hiç bir şey kurtaramaz ﴿اِلَّا مَنْ رَحِمَ﴾ ancak onun merhamet ettikleri müstesna - ki bunlar gemide bulunanlardır. Burada

tufanın umumî olduğu anlaşılıyor ki meşhur olan da budur. Fakat bu umumun Arzdan maada olan âlemlere tenavülü olmadığında söz yoktur. Netekim sûrei « نوح » ta Hazreti Nuhun duası « رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا » dır. Binaenaleyh Arzda derecei şumulü hakkında da Arzın her tarafını değil, o zaman insan ile meskûn olan taraflarını hisaba almak lâzım gelecektir. Bu surette de Hazreti Nuhun bütün insanlara mı, yoksa bir kavmi mahsusa mı

meb'us olduğu mevzuı bahs olacaktır ki bu nokta, muhtelefün fihtir. Her halde müşarün'ileyhin meb'us olduğu insanların bulundukları yerde tufanın umumiyyeti kat'î, maverası zannîdir. (Sûrei «Nuh» a bak).

﴿وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ﴾ Derken aralarına dalga giriverdi ve binaenaleyh gark edilenlerden oldu 44. ﴿وَقِيلَ﴾ ve denildi ﴿يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ﴾ ey Arz yut suyunu ﴿وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾ ve ey Sema, kes - bu emirlerin ifade ettiği heybeti bir tasavvur etmeli de Yere göğe böyle emr-ü hukm eden saltanatı ilâhiyyenin azamet-ü kibriyasını düşünmeli. Buna ne inkıyad etmez? - ﴿وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ﴾ Su çekildi ve emir icra edildi - azâb emri itmam olundu, - garkolacak oldu, kurtulacak kurtuldu, iş bitirildi ﴿وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ﴾ gemi de Cûdî üzerine oturdu. -

CÛDî; engince bir dağ ki Musulda denilmiş, Elcezirede de denilmiş, Âmidde denilmiş, Şamda denilmiş. Ebû Hayyan diyor ki «Cezirede veya Amidde denilmesi Musula kurbiyyetleri hasebiledir. » Bir de denilmiştir ki Cudî her dağa ıtlak edilir bir ismi cinstir. Netekim Zeyd İbni Amr İbni Nüfeylin şu beyti bu kabildendir:

سبحانه ثم سبحانا يعود له

وقبلنا سبح الجودى والجمد

ki bizden evvel dağ ve buz tesbih etti demektir.

sh:»2785

﴿وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ Ve o zalimler güruhuna defi'olun denildi - Nuh

aleyhisselâma karşı vaz'ıyyetleri bâlâda beyan olunan ve haklarında

« رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا » buyurulan o zalim

kavm bu suretle mahvedildi.

48. ﴿قِيلَ يَا نُوحُ﴾ ya Nuh! Denildi ﴿اهْبِطْ﴾ in

﴿بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ﴾ bizden selâmet ve berekât ile

﴿عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ﴾ sana ve maıyyetindekilerden - gelecek - nice

ümmetlere - ﴿وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ﴾ nice ümmetler de olacak ki biz onları mütemetti' kılacağız: Dünya metaıyle intifa' ettireceğiz - ﴿ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾ sonra da kendilerine bizden elîm bir azâb dokunacak. - Yukarıda « وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيلٌ » buyurulduğu cihetle Hazreti Nuhun ehlinden ma'ada maıyyetinde bulunanlar, az kimselerdi, Allah tealâ, Hazreti Nuha ve bunlara öyle bir selâmet ve berekât ihsan buyurmuş ki bunlar çoğaldıkça çoğalacak ve kendilerinden bir çok ümmetler gelecek, bunlar da iki kısım olacak, bir kısmı yine o selâmet ve berekâta mazher olup Kıyamete kadar tekessür ve tezayüd edecek, diğer bir kısmı da bir müddet Dünya metaından intifa' edecekse de sonra elîm azâba çarpılacak, Âhiret selâmeti bulmıyacaklardır. Görülüyor ki bu âyet, eski tarihlerde şayi' olan bir mes'eleyi tevzıh ve tashih ediyor. Demek olur ki tufandan sonraki insanlar yalnız Hazreti Nuhun üç oğlunun sülâlesinden ıbaret değildir. Hazreti Nuhun ma'ıyyetinde bulunan sair mü'minlerin sülâleleri de mazharı berekât olmuştur. Zira Hazreti Nuhun beraberinde bulunan oğulları « وَاَهْلَكَ » hıtabındaki ehlinde dahildir. « وَمَنْ اٰمَنَ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيلٌ » buyurulan ma'ıyyeti ise ehlinin gayrı mü'minlerdir ki selâmet ve berekât ile taltıf buyurulan « اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ » bunların hepsine şamildir. O halde

sh:»2786

bütün ümmetlerin evlâdı Nuhtan intişarı hakkındaki nakli tarihî mutlak bir hakikat değil, tağlib tarikıyle bir ifade olacaktır. Zira bu selâm ve berekâtta en büyük hıssa Hazreti Nuha ve evlâdına aiddir. Rivayet olunduğuna göre Hazreti Nuh, Recebin onunda gemiye binmiş ve Muharremin onunda inmiş, o gün şükran olarak oruç tutmuş ve bu, sünnet olmuştur.

Ya Muhammed !

﴿٤٩﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ ۚ مَاكُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۛ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿﴾

Meali Şerifi

İşte bunlar gayb haberlerinden, sana bunları vahyile bildiriyoruz, bundan evvel onları ne sen bilirdin ne kavmin, böyle, o halde sabret, her halde akıbet müttekılerindir. 49

Burada Nuh kıssasının hıssai ıbreti ıhtar olunurken sûrei «Yunüs» ün âhirine bir işaret ve te'yid yapılmış ve

bu suretle

bu Sûrenin vechi tesmiyesi olan Hûd kıssasına geçilmiştir. Şöyle ki:

- 2 :

﴿٥٠﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا ۟ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۟ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ﴿﴾

sh:»2787

﴿٥١﴾ يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۟ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى ۟ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى

قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٣﴾ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا
بِبَيِّنَةٍ وَمَانَحْنُ بِتَارِكِيٓ اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ
بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٤﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ ۟ قَالَ
اِنِّيٓ اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنِّى بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ۙ ﴿٥٥﴾ مِنْ
دُونِهِ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٦﴾ اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى
اللّٰهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ ۟ مَامِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۟ اِنَّ رَبِّى
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٧﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَآاُرْسِلْتُ
بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ۟ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَاتَضُرُّونَهُ شَيْـًٔا ۟ اِنَّ
رَبِّى عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿﴾

sh:»2788

﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا ۚ وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٩﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا
بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٦٠﴾
وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۟ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا

رَبَّهُمْ ۗ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿

Meali Şerifi

Âda da kardeşleri Hûdu gönderdik; ey kavmim! Dedi: Allaha kulluk edin, sizin ondan başka bir ilâhınız daha yok, siz sade iftirâ edip duruyorsunuz 50 Ey kavmim buna karşı ben sizden bir ecir istemiyorum, benim ecrim ancak beni yaratana aiddir, artık

akıllanmıyacak mısınız? 51 Hem ey kavmim rabbınızın mağrifetini isteyin, sonra ona tevbe ile müracat edin, ki üzerinize bol bol Semanın feyzını indirsin ve sizi kuvvetinize kuvvet katarak müzdad buyursun, gelin mücrim mücrim dönüp gitmeyin. Ey Hûd, dediler: sen bize bir beyyine getirmedin, biz ise senin sözünle ilâhlarımızı terk etmeyiz ve biz sana inanmayız 53 Yalnız deriz ki her halde ilâhlarımızın ba'zısı seni fena çarpmış, dedi ki: işte ben Allahı işhad ediyorum siz de şâhid olun, işte ben ondan başka koştuğunuz şeriklerin hiç birini tanımıyorum, artık hepiniz toplanın bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana bir lâhza müsade de etmeyin 54-55 Her halde hem benim rabbım hem sizin rabbınız olan Allaha dayanmışım, hiç yerde bir debelenen yoktur ki nasıyesini o tutmuş olmasın, şüphe yok ki

sh:»2789

rabbım doğru bir yol üzerindedir 56 Şimdi siz yüz çevirirseniz ben işte size gönderilmiş olduğum vazifemi tebliğ ettim, hem rabbım sizin yerinize başka bir kavmi getirir de siz ona zerrece zarar edemezsiniz, her halde rabbım her şey'e karşı hafîzdır. Vaktâ ki emrimiz geldi, Hûdu ve maıyyetinde iyman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık, hem onları galîz bir azâbdan kurtardık 58 İşte Âd, rablarının âyâtını inkâr ettiler ve Peygamberlerine isyan eylediler ve her bir ınadcı cebbarın emri ardına gittiler 59 Hem bu Dünyada bir lâ'netle ta'kıb edildiler hem Kıyamet gününde, bak Âd, rablarına hakıkaten küfrettiler, bak def'oldu gitti o Hûd kavmi Âd 60

50. ﴿وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا﴾ Âde de kardeşleri Hudü - Resul gönderdik. Ya'ni Hud aleyhisselâm nesebce diğer bir kavimden değil, meb'us olduğu Âd kavmi cümlesinden idi.

Tefsirlerde müşarün'ileyhin nesebi hakkında iki rivayet vardır. Birincisi; «Hud İbni Abdillah ibni Rebah İbnilhulûd İbni'avs ibni İrem ibni Sam ibni Nuh aleyhisselâm» dır. İkincisi de «Hud ibni Şalih ibni Erfahşd

ibni Sam ibni Nuh ibni Ammi ebi âd» dır. Ya'ni Nuh, Âdın babasının amcasının oğlu imiş.

Hud gönderildi de ne dedi bilir misiniz?:

﴿قَالَ يَا قَوْمِ﴾ Ey benim kavmim, dedi ﴿اعْبُدُوا اللّٰهَ﴾ Allaha ıbadet edin - ma'bud ancak onu tanıyın, ancak ona kulluk edin ﴿مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ﴾ size ondan başka hiç bir tanrı yoktur ﴿اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ﴾ size sade iftira ediyorsunuz - da ilâh diye başkalarına tapıyorsunuz.

51. ﴿يَا قَوْمِ﴾ Ey benim kavmim ﴿لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا﴾ buna karşı

sh:»2790

sizden bir ecr istemem - ya'ni bu sözüm sizden bir garaz ve ıvaz gözeterek söylenmiş değildir. Halıs muhlıs bir nasıhattır. Bu ıhtarı her kıssada görürüz. Çünkü sıdk-u ıhlas, nübüvvet ve nasıhatın birinci şartı ve

muhıkk ile mübtılin en esaslı farkı olduğu gibi tevhid iyman-ü akıdesinin de muktezası bu olduğundan her Peygamber ümmetine bu ıhtarı yapmıştır. O halde bu ıhlâs neye denecek olursa ﴿اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِىْ﴾ benim ecrim ancak beni yaradanadır. - Bana bu ulvî fıtrati veren halikıma aiddir. Vereceğini o verecektir. ﴿اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ artık siz akıl etmez misiniz? Aklınızla düşünüb böyle halisâne söylenen ve sizin menfaatinize teallûk eden bu hak nasıhati tutarak iftiradan vazgeçmez misin?

52. ﴿يَا قَوْمِ﴾ Ey benim kavmim ﴿اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ﴾ rabbınıza istiğfar eyleyiniz - ona karşı günahkârlığınızı i'tiraf edib mağrifetini isteyiniz ﴿ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ﴾ sonra da ona tevbe ediniz - şirk-ü ısyandan nedamet ve iyman-ü istikametle ona müracat ve ubudiyyet ediniz ﴿يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾ ki üzerinize bol bol Semanın feyzını göndersin - kuraklık çektirmesin, hayatınızı kuru maddelerin tazyikından kurtarıb yükseltsin ﴿وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ﴾ ve kuvvetinize kuvvet ilâve etsin - ma'lûm olan cismanî kuvvetinizi henüz tanımadığınız ma'nevî bir kuvvet zammile katlansın, artırsın ﴿وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾ ve mücrim mücrim yüz çevirmeyin - ya'ni cürümlerinizde ısrar ederek bu güzel nasıhatleri dinlememezlik etmeyin.

Görülüyor ki Hazreti Hudün bu tebligatı bu Sûrenin evvelindeki esaslardır. Hud aleyhisselâmın bu tebligatında

sh:»2791

«ben size şu beyyine ile geldim» gibi bir tasrih yok ise de fıtrati irae ederek akl-ü kalbe hıtab eden delâil vardır. Kur'anda daima tervic olunan bu kabîl delâil ve beyyinat ise Nakai Salih ve asayı Musâ gibi beyyinati mahsûseden daha asîl, daha kavidir. Zira asıl da'vâ, ma'kul

olan tevhiddir. Lâkin kavmı Hud fı'len iymana muztarr kılacak ilcaî bir kuvvet görmedikçe o gibi beyyinatı akliyyeye ehemmiyet

vermediklerinden 53. ﴿قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ﴾ ey Hud, dediler, sen bize bir beyyine ile gelmedin - iymana muztarr kılacak açık bir delil ve mu'cize getirmedin - bu, tıpkı Mekke müşriklerinin Resulullaha inzal olunan âyetleri âyet saymayıp «

﴿لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ﴾. ﴿لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ

﴿مَلَكٌ﴾ » demelerine benzer.

﴿وَمَانَحْنُ بِتَارِكِىٓ اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ﴾ Ve biz senin sözünden dolayı ilâhlarımızı terketmeyiz ﴿وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ biz sana inanmayız. 54. ﴿اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ﴾ ﴿اِنْ نَقُولُ﴾ Ancak deriz ki ilâhlarımızdan ba'zısı her halde seni bir fenalıkla çarpmış - ya'ni onlara dil uzattığından dolayı aklına fenalık getirmiş, delirtmiş. «Bazısı» demeleri putlarının her birine başka hassa isnad ettiklerinden, şu filân hususun ilâhi, şu filân hususun ilâhi gibi isimler uydurduklarından dolayıdır.

Bu inkâr ve ınad ve hezeyana mukabil Hazreti Hud, bizzat kendisinin en büyük beyyinatı ilâhiyyeden olduğunu anlatan şu hakikatlerle cevab vererek ﴿قَالَ﴾ dedi ki - ﴿اِنِّىٓ اُشْهِدُ اللّٰهَ﴾ ben, Allahı işhad ederim ﴿وَاشْهَدُوٓا﴾ siz de şahid olunuz ki 55. ﴿اَنِّى بَرِىٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ۙ﴾ ﴿مِنْ دُونِهِ﴾ onun gayrısından sizin uydurduğunuz şeriklerden ben kat'ıyyen beriim ﴿فَكِيدُونِى جَمِيعًا﴾ binaenaleyh hepiniz toplanarak bana istediğiniz keydi yapınız.

Ya'ni bundan daha açık ne beyyine arıyorsunuz, yalnız bana fenalık getirdiğini iddia ettiğiniz ba'zısı değil bütün şerikleriniz ve siz hepiniz toplanarak bana fenalık yapmak için dilediğiniz plânı kurun, istediğiniz hud'ayı tertib edin ﴿ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ﴾ sonra bana mühlet de vermeyin - ya'ni elinizden geleni irteye komayın hemen icra edin, asla pervam yoktur. 56. ﴿اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ﴾ ben her halde Allaha tevekkül ettim - onun emr-ü hıfzına dayandım ﴿رَبِّى وَرَبِّكُمْ ؕ﴾ ki rabbım ve rabbınızdır. - Benim de malikim, Efendim odur, sizin de, onun irade ve meşiyyeti olmadan ne sizden bir şey sadır olabilir, ne de bana bir musibet irebilir, Çünkü ﴿مَامِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ؕ﴾ hiç bir dabbe (bir deprenen) yoktur ki o,onun asıyesini tutmuş olmasın - ya'ni hepsi kabzai kudretinde müsehhar milkidir, dilediği gibi tasarruf eder, hiç birini kaçırmaz, isterse hiç kımıldatmaz. Nasıyesinden tutmak, perçeminden yakalamak, zapt-u teshir de meseldir. ﴿اِنَّ رَبِّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ Şüphe yok ki rabbım bir doğru yol üzerindedir. -Doğruluğun hamîsi, doğruların yardımcısıdır. Rızası hakk-u adil ve istikammettedir. 57. ﴿فَاِنْ تَوَلَّوْا﴾ Artık siz yine yüz çevirirseniz - ya'ni bu açık ve kat'î hakıkatleri dinlemez ve doğru tevhid yolunu tutmazsanız ﴿فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَآاُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ؕ﴾ ben size

gönderildiğim şey'i iblağ ettim - vazifemi yaptım ﴿وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾ rabbım - beni mes'ul etmez - de sizden başka bir kavmi istıhlâf eder. - Ya'ni sizi helâk eder, yerinize başka bir kavmi halef yapar, hılâfeti onlara verir ﴿وَلَاتَضُرُّونَهُ شَيْـًٔا﴾ ve siz ona hiç bir şey zarar

sh:»2793

edemezsiniz. Onun emrinden yüz çevirmenizin bütün zararı kendinize aid olur.

﴿اِنَّ رَبِّى عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ﴾ Çünkü rabbım her şeyin üzerinde nazır ve nigehbândır - hiç bir şey'i kaçırmaz ve yaptıklarınız ondan gizli kalmaz. Binaenaleyh ona hiç bir zarar ihtimali olmaksızın cezanızı bulursunuz.

Şimdi acebâ sonu ne oldu? Hûdün dedikleri tehakkuk etti mi? Denilirse bakınız ne oldu? :

58. ﴿وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا﴾ Vaktâ ki emrimiz geldi - ya'ni yine dinlemediler, azâba istihkak kesbettiler, azâb emrimiz geldi çattı, o vakıt ﴿نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ﴾

Hûdü ve beraberinde iyman edenleri ﴿بِرَحْمَةٍ مِنَّا﴾ tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık « بِرَحْمَةٍ » de « بـا » sebebiyy ve rahmetin tenvini, tefhım içindir ki tarafımızdan büyük bir rahmet sebebile demektir. Ve bu büyük rahmetten murad da iyman ni'metine hidayet ve tevkıftır. - ﴿وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾ Ve biz bunları galîz bir azâbdan kurtardık - ya'ni iyman etmiyenler şiddetli ve şümullü ağır bir azâb ile ihlâk edilirlerken Hûd ve mü'minler böyle büyük bir tehlükeden necat buldular. Bu galîz azâb, azâbı semumdur ki bir rıhı sarsar, kâfirlerin burnundan giriyor kıçlarından çıkıyor, evlerini, mallarını yıkıb süpürüb götürüyor, her birini bir tarafa atıb parça parça ediyordu. Ma'ahaza ba'zı müfessirîn burada diğer bir ma'nâ olduğunu söylemişler: iki kerre « نَجَّيْنَا » buyurulmasında te'sis, te'kide racih olduğu cihetle beyan olunan ma'nâ, birincinin mazmunu olub azâbı galîzden murad, Âhiret azâbıdır demişler ki güzel bir ma'nâdır. Ve netekim bundan sonraki âyette hem Dünya hem Kıyamet tasrih olunmuştur. Bu surette ma'nâ şu olur: «biz bunları galîz bir azâbdan da kurtardık»

Ey muhatab 59. ﴿تِلْكَ﴾ ta onlar iştetmek murad edince nerede olursa olsun en hayırlı bir surette

kat'ıyyen muhufaza eder. Onun için Allahın hıfzına emanet etmek daha hayırlıdır.

﴿وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ve o erhamürrahimîndir. Binaenaleyh rahmetinden me'muldür ki muhafaza eder de bir musîbet daha vermez.

65. ﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ الخ﴾ - Demek ki evvelki sözler gelirgelmez ve yükleri açılmadan cereyan etmiş idi ve demek ki Yusüfün bu tedbiri ümidi vechile yeni bir müşevvik olmuştu.

Babaları bununla da mutmainn olmıyarak: - 66. ﴿قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ﴾ onu, dedi, asla sizinle beraber göndermem ﴿حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ﴾ ta ki Allahdan bana bir mîsak veresiniz - ya'ni Allaha yemin edesiniz ﴿لَتَاْتُنَّنِى بِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾ ki onu her halde bana getireceksiniz, meğer hepiniz ihata edilmiş olasınız - ya'ni hepiniz her cihetten mağlûb olmuş, yapacak hiç bir çareniz kalmamış, hepiniz helâk olacak, takatınız yetmeyecek bir vaz'ıyyete giriftar olmuş bulunasınız. Kaderin ne kadar şayanı dikkat bir cilvesidir ki yemîni son derece tevsık suretinde irad olunan bu istisna ile Ya'kub ilerideki ihata vaz'ıyyetini sanki ihzar etmiş ve gûya o hususdaki ademi mes'uliyyeti tevsık eylemiştir. Onun için

demişlerdir ki « البلآء موٴكل بالمنطق » belâ, dile müvekkeldir.

﴿فَلَمَّآ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ﴾ Bunun üzerine vaktâ ki kendisine mîsaklarını verdiler

﴿قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ «Allah, sözlerimize karşı vekil» dedi - şayanı

dikkattir ki «şâhid» veya «kefil» dememiş «vekil» demiştir. Demek ki maksadı yalnız şehadet değil, icradır.

Ve demek ki bu babda kefalete de

delil yoktu « وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ » ise kat'îdir. Ya'ni onun tevfıkı olmadan biz bu

sözleri, bu teahhüdleri iyfa edemeyiz. Bizim hesabımıza bunları icra ediverecek kudret ve irade ancak

onundur, Muvaffakıyyeti ondan dileriz.

67.

﴿وَقَالَ يَا بَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾ Bir de ey oğullarım! Dedi, bir kapıdan girmeyiniz, müteferrik kapılardan giriniz. - Demişlerdir

ki bu tavsiyenin sebebi toplu bir surette göze çarpılmalarından ve bir hased ve gamze uğramalarından sakınmak idi. Çünkü bu kerre oğulları Mısırda ma'lûm olmuş ve nazarı dikkati calib bir hal almış bulunuyorlardı. Anlaşılıyor ki Hazreti Ya'kub esrarengiz bir vaz'ıyyet görmüş ve buna karşı oğullarına Mısıra girecekleri zaman avcıya dağılır gibi bir ta'biyeyi andıran sirrî bir tedbir emr-ü tavsiye etmiş. Ve bununla beraber tedbir ile takdiri hudanın önüne geçilemeyeceğini anlatarak demiştir ki :

﴿وَمَآ اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ﴾ Maamafih Allahdan her hangi bir şeyi sizden mungi olmuyorum - ya'ni ben bu tedbir ve tavsiyemle sizi Allah tarafından gelmesi mukadder olan her hangi bir şeyden, her hangi bir kazadan halâs etmiş olmuyorum. Eğer Allah hakkınızda behamehal bir kaza murad etmiş ise o mutlaka olur. Ona karşı hiç bir tedbir fâida vermez. Her ihtimale karşı tedbir almak da lâzım ise de tedbir takdire müdafaa edecek ve muradın husulünü mucib olacak bir illet değil, nihayet Allahtan bir istianedir. Takdire muvafık ise müfid olur, yoksa hazer, kadere mani' olmaz.

﴿اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ﴾ Huküm, ancak Allahındır ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾ ben ancak tevekkül ettim - ancak onun hukmüne i'timad edib emrimi ona tefvız ve sizi ona emanet ettim -

﴿وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ binaenaleyh mütevekkiller de ona tevekkül

sh:»2891

etsin - ya'ni tevekkül edecek olanlar veya bana i'timadı olanlar da ancak Allaha tevekkül etsinler, ne başkasına ne de kendilerine güvenmesinler. Hazreti Ya'kubun bu tevekkül emrinin fai sebebiyye ile kendi tevekkülüne tefrii de şayanı dikkattir. Bununla kendisinin nübüvvetine işaret ve diğerlerinin ona ıktidası lüzumuna tansıs olunmuştur.

Filvakı' dediği gibi 68. ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ﴾ babalarının kendilerine emrettiği yerden girdiklerinde de ﴿مَاكَانَ يُغْنِى عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ﴾ başlarına Allahdan gelecek hiç bir şeyden muğni olmadı - o duhul veya o emr -ü tedbir haklarında min tarafillâh mukadder olan şeylerden kurtarmadı, ihataya uğramalarına, sirkatle ittiham olunmalarına, kardeşlerinin alıkonulmasına الخ. mani' olmadı ﴿اِلَّا حَاجَةً فِى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا﴾ ancak Ya'kubun nefsindeki bir haceti kazâ etmiş oldu. - Ki hissi şefakat ve fikri ubudiyyetle taharrii selâmet ihtiyacı vardı. Bu tedbir ile gönlünün tekazâsı def'olmuş, nefsinde tedbirsizlikle bir kusur yapmış olmak ihtimali bertaraf

edilmiş oldu. Hasılı o tedbirin sırf enfüsî kalan bir teselliden başka vaki'de bir huküm ve menfaati olmadı.

﴿وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ﴾ Ve filhakika o bir ilim sahibi idi - böyle olacağını, ya'ni «tedbirin takdire mani' olamıyacağını» Ya'kub, biliyor ve ılmine sahib olarak muktezasıyle amel ediyordu

﴿لِمَا عَلَّمْنَاهُ﴾ çünkü biz ona ta'lim etmiştik - vahiy veya tecribe ve istidlâl ile bildirmiştik

﴿وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ve lâkin nâsın ekserîsi bilmezler - onun bildiğini bilmez, hukmi kaderi anlamazlar da kimi kuvveti kendi tedbirlerinde zanneder, mukadderatımızı kendimiz ta'yin edeceğiz demeğe kadar gider, kimi de tevekkülü tedbire mani' zanneder. Tedbirin de

bir istiane olduğunu, tedbir ile nefiste bir hacetin kazâ edileceğini hesaba almazlar.

﴿٦٩﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّٓى اَنَا
اَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧٠﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ
بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا

الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوٓا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا
تَفْقِدُونَ ﴿٧٢﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَآءَ بِهِ حِمْلُ
بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٣﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا
لِنُفْسِدَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا فَمَا جَزَآؤُهٗٓ
اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٥﴾ قَالُوا جَزَآؤُهٗ مَنْ وُجِدَ فِى رَحْلِهٖ فَهُوَ
جَزَآؤُهٗ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظّٰلِمِينَ ﴿٧٦﴾ فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ
وِعَآءِ اَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَآءِ اَخِيهِ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ
مَاكَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ نَرْفَعُ
دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿﴾

sh:»2893

﴿٧٧﴾ قَالُوٓا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَاَسَرَّهَا
يُوسُفُ فِى نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُوا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهٗٓ اَبًا
شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهٗٓ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

﴿٧٩﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَّاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓ اِنَّآ اِذًا لَّظٰلِمُوْنَ۝

Meali Şerif

Vaktâ ki Yüsüfün yanına girdiler, kardeşini kendini aldı ve ben, dedi: ben haberin olsun senin kardeşinim, sakın yapacaklarına göcürgenme 69 Sonra onları bütün hazırlıklarıile techiz ettiği vakıt su kabını kardeşinin yükü içine koydu, sonra da bir münâdi bağırdı: ey kârban siz her halde hırsızlık etmişsiniz 70 Bunlara döndüler de dediler: ne arıyorsunuz ? Melikin dediler: suvaını arıyoruz onu getirene bir deve yükü bahşiş var, ve ben ona kefilim 71 Tallahi, dediler: size muhakkak ma'lûmdur ki biz Arzda fesad çıkarmak için gelmedik, hırsızda

sh:»2894

değiliz 72 Şimdi, dediler : yalancı çıkarsanız cezası ne ? Cezası dediler: kimin yükünde çıkarsa işte o, onun cezası, biz zalimlere böyle ceza veririz 73 Bunun üzerine kardeşinin kabından evvel onların

kaplarından başladı, sonra onu kardeşinin kabından çıkardı, işte 74 Yusüf için böyle bir tedbir yaptık,

Melikin dininde (ceza kanununda) kardeşini almasına çare yoktu, lâkin Allahın dilemesi başka, biz

dilediğimizi derecelerle yükseltiriz ve her ilim sahibinin fevkında bir alîm vardır 75 Eğer dediler: o çalmış

bulunuyorsa bundan evvel bir kardeşi de çalmıştı, o vakıt Yusüf bunu içine attı ve onlara belli etmedi, siz

dedi: fena bir mevkı'desiniz ve Allah, pekâlâ biliyor : Ne isnad ediyorsunuz ? 76 ey şanlı Azîz! Dediler: emin

ol ki bunun büyük bir ihtiyar pederi var, onun için yerine birimizi al, çünkü biz seni muhsinlerden görüyoruz

77 Allah, saklasın, dedi: metaımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmamızdan, çünkü biz o

takdirde zulmetmiş oluruz 78

69. ﴿اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ﴾ Kardeşini kendine iyvâ etti - yanına aldı, sinesine çekti. Rivayet

olunur ki Yusüfün huzuruna girdiklerinde işte emrettiğim biraderimiz, getirdik diye takdim ettiler, o da iyi

ettiniz, isabet eylediniz, onu nezdimde bulacaksınız dedi, ikram etti, sonra onlara bir ziyafet verdi ve ikişer

ikişer sofraya oturttu, Bünyamîn tek kaldı, kalınca «şimdi kardeşim Yusüf, sağ olsa idi o da beni

beraberinde otur durdu» dedi ve ağladı, Yusüf de «biraderiniz tek kaldı» dedi ve yanına alıp kendi

sofrasına oturttu, sonra yine her ikiye ayrı ayrı birer yatak odası tahsıs etti ve «bunun ikincisi yok

binaenaleyh bu da benim yanımda olsun» diyerek kendi odasına götürdü, koklaya koklaya yanında yatırdı,

sabah oldu, Yusüf, ona evlâdını sordu, o da «on oğlum var, hep isimlerini helâk olan biraderimin isminden muştak koymuşumdur» dedi, bunun üzerine «o helâk olan biraderine bedel ben

biraderin olsam hoşlanır mısınız ? » dedi, o da «senin gibi bir biraderi kim bulabilir, amma ne çare ki seni Ya'kub ve Rahil doğurmuş değil» diye göğüs geçirdi, o vakıt Yusüf, ağladı kalkıb boynuna sarıldı ve kendini tanıttı da ﴿قَالَ اِنّیٓ اَنَا اَخُوكَ﴾ ben, dedi, ben cidden senin o kardeşinim - Yusüf ﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ binaenaleyh aldırma yaptıklarına - ya'ni biz iki kardeş hayırlısıile birleşib mes'ud olduğumuzdan artık kardeşlerinin mâzıyde yaptıklarına veya bu kerre benim adımlarımın yapması mukarrer olan muameleye gücenme, mahzun olma, ve bu sana anlattıklarımı kimseye sezdirme, duymamiş gibi ol diye tenbih etti ve demek ki macerayı da anlattı.

Rivayet olunur ki Bünyamîn, Yusüfe artık ben senden ayrılmam demiş, Yusüf de iyi amma babamın benden dolayı gamlı olduğunu bilirsin, bir de seni alıkorsam gamı izdiyad edecek, hem buna bir bahane yok meğer ki sana nahoş bir şey isnad edeyim demiş, o da aldırmam, ne istersen yap cevabını vermiş,

bunun üzerine Yusüf, âyetteki çareyi anlatmış, o da hay hay, yap demiş

70.

﴿فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ اَخِيهِ الخ﴾

- Vakta ki onları sureti mahsusada cehazlarile techiz etti, o esnada şikayeyi kardeşinin yükü içinde yerleştirdi - şüphe yok ki bir müsafiri uğratırken yüküne bir şey koymak onu ona hediyye etmektir.

SİKAYE, susak, meşrebe, tas gibi içilecek su konulan kap, lâmı ahid, bunun ma'lûm ve ma'hud bir meşrebe olduğunu gösteriyor. Ki Yusüfün bünyamîni yatırdığı odasında kullanılan ve sevgili bir kardeşe hediyye edilmeğe lâyık bulunan kıymetdar bir meşrebesi olmak zahirdir. Netekim bir altın veya gümüş tas idi demişlerdir. Ve ifadenin zahirine nazaran Yusüf, bunu kendi elile koymuş,

sh:»2896

o bir defa sermaye işinde yaptığı gibi uşaklarına koydurmamıştır. Şu halde konuşuluşuna başka kimse vakıf olmamış, ancak taharri ve istihracı için kafilenin çevrilmesine me'murlar gönderilmiştir. Ki

﴿ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ﴾ sonra da bir münadî bağırdı :

gördükleri ikramın arkasından ansızın böyle bir teşhir ve ittiham ne acı bir şeydir. Bu isnad, gayri muayyen bir münâdiye nisbet ediliyor. Bu ta'biri Yusüfün emr-ü telkin ettiği tasrih olunmuyor. Fakat neticei muameleye nazaran onun sevk-u icazetine ıktıran ettiğide anlaşılmıyor değil. O halde bu haydi zahiren bir ittiham olsun, fakat meşrebenin çalınmış olmadığını bilen Yusüf noktai nazarından hakikatte bu bir yalan bir ühtan olmaz mı ? Yusüf, buna nasıl cevaz ve müsaade vermiş olabilir ? Burada bu sual, mühim, cevabı da gayet dakiktir. Hakikatte bu nida, meşrebe için bir ittiham değil, mukaddemâ Yusüfü babasından kaçırmış olmalarına bir ta'rız ve ona aid bir ta'zirdir. O sabıkada medhaldar olmıyan Bünyamîn ise bunun kendi hakkında bir muvazaa olduğunu bildiğinden bu ta'rızı üzerine almıyor, memnun bile oluyordu. Fakat Bünyamîne « فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » diye tenbih eden Yusüf, kendisi böyle bir ceza ile kardeşlerinden intikammı alıyordu ? Hayır, göreceğimiz vechile Yusüf, onlardan kendi hakkını afvetmişti, lâkin o yaptıkları işlerde bir de hakkullah vardı ki onu afv-ü mağrifet Yusüfün elinde değil idi. Ancak o bunların ındallah mağfur olmalarını da arzu ettiğinden bu hususta kendini tanıtmadan evvel hakkullah namına ta'rızlı bir ıhtarı tezammun eden o ta'zir ile ciddî bir nedamet ve tevbe vesilesi ihzar edecek ve bu suretle Bünyamînin kalmasını te'min ettiği gibi onların da tevbekâr olarak gelmeleri esbabını tehyie etmiş olacaktı. Ve filhakika bundan sonraki

gelişlerinde nasıl bir rıkkati kalb ve ne kadar safi bir hiss-ü isti'dad arzetmiş olduklarını göreceğiz.

İşte hakikatte bu, böyle ledünnî bir takım hikmetleri tazammun eden rabbanî bir ceza, ilâhî bir terbiye olacak ve bunun zımnında babalarına verdikleri taahhüd ve misakın mes'uliyyetinden de kurtulacaklar, çünkü « اِلَّآ اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ » istisnası tahakkuk etmiş bulunacaktı.

Böyle batında şefik bir ta'zir, zahirde acı bir ittiham olan bu nida karşısında nasıl bir dirayet ve metanet ibraz ettiler ?

71. ﴿قَالُوٓا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ﴾ Üzerlerine yönelerek dediler ki - ya'ni sesi işidince baktılar, bağıran yalnız değil, arkalarından bir cemaat ta'kib ediyor, bunlara dönüp dediler ki:

﴿مَاذَا تَفْقِدُونَ﴾ ne arıyorsunuz ? - Şayanı dikkattir ki kendilerini o söze kaptırıp da neyiniz çalındı? deyivermemişler, üslûbı hakîmane ile nezahetlerini beyan ve husni edebe da'vet yolunda şu mazmunu ifham etmişler ki hele acele ile o kadar ileri gitmeyin bakalım, bize karşı böyle bir hitab yakışmaz

berî olan kimseleri yok yere ittiham reva olmaz. Biz sarık olmadıktan başka ihtimal ki sizden bir şey de

çalınmamıştır. Ne arıyorsunuz ? Kaybınız nedir onu söyleyin ?

Filhakika bu irşad sebebile onlar da bu dairede tahvili kelâm lüzumunu hissederek 72.

﴿قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ﴾ dediler ki Melikin suvaını arıyoruz

﴿وَلِمَنْ جَآءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ﴾

ve onu getirene bir deve yükü (zahire) bahşiş var - ya'ni bakın bakalım belki yüklerinizin arasına karışmıştır.

Mukabilinde tekdir değil taltıf görürsünüz ﴿وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾ ve ben buna kefilim - anlaşılıyor

ki sözü o bağıran müezzin söylüyor ve evvelki cümlelerde «biz», bunda «ben» diyor. Ve o,

bu

ta'kıb ve taharri memurlarının reisleri imiş ve yine anlaşılıyor ki Yusüfün ta'limatı böyle imiş.

SUVA', lügatte «sa' » denilen ve ahkâmı islâmiyyede mu'teber olan bir kile, ya'ni ölçek, birde su içecek bir nevi' tas ve meşrebe ma'nâlarına gelir. Burada da ba'zıları ölçek, ba'zıları da yukarıda sıkayenin bir beyanı gibi meşrebe ma'nâsile tefsir etmişler, suva' isim, sıkaye vasfolduğunu da söylemişlerdir. Lâkin « essıkaye » den zahir olan Yusüfün meşrebesi olmaktı, burada ise hem iki ma'nâya muhtemil olan «suva' » ta'birinin kullanılması hem de Melike isnad edilmesi kaçamaklı bir tevriye kasdedilmiş olduğunu anlatıyor. Melik ta'birile muhatabları zihninde başka bir mehabet iykaı matlûb olduğunda şüphe yoksa da bundan Azîz olan Yusüf veya bizzat Melik kasd olunmak da muhtemildir. Yusüfün koyduğu şey her halde kendinin olmak gerektir. Ancak bu ona ihtimal ki mukaddemâ Melik tarafından hediyye edilmiştir. Eğer zahire ölçülen kile de kıymetdar bir sâ' idise işin hakikatini bilmiyenler bunun zahirinden hükûmetin o ölçeğini zannedebilecekler ve binaenaleyh hakikatte zahiren göründüğü gibi bir ittiham yapılmamış, kabili te'vil bir tevriye kasdedilmiş ve belki bir istiare gözetilmiş olacaktır. Çünkü Yusüf, Devletin bir mi'yarı ma'dileti, memleketin bir vasıtaı hayatı idi, «ne arıyorsunuz» sualine karşı bu ma'nâ izhar olunsa da «siz bir Azîzi kuyuya atmışsınız onu arıyoruz» deniverse idi ne müdşid olurdu ?

73. ﴿قَالُوا تَاللَّهِ﴾ - Arabca «ta» ı kasem, «ba» veya «vav» ma'nâsında veyahud onlara bedel bir yemîn harfi olmakla beraber fazlaca bir de taaccüb ma'nâsı ifade eder. Ya'ni taaccüb ile beraber

kasem yapılacağı zamandır ki «tallahi» denir. Lisanımızda ise biz bunu fark etmeyiz de ancak «ta» ile «vav» ı cemi' ederek «tevallahi» denildiği surette bir taaccüb anlarız. Onun için « ta » ile olan kasemlerin tercemesinde bu sureti ıhtiyar etmek muvafık

olur. Ya'ni «tevallahi» dediler ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ﴾ hakikaten ma'lûmunuz oldu - hüviyyetlerimizi öğrendiniz, yakından ahvalimize vakıf oldunuz, cidden ılim hasıl ettiniz. ﴿مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْاَرْضِ﴾ ki biz bu Arzda: bu Mısır toprağında müfsidlik yapmak, ahlâksızlık etmek için gelmedik ﴿وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾ biz hiç bir zaman sarık da değiliz. - Ya'ni bunlar hükûmetinizin ma'lûmu iken böyle sözler söylemeniz ne acaib şey ?.

Cevaben me'murlar :

74. ﴿قَالُوا فَمَا جَزَآؤُهُۥٓ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ﴾ O halde, dediler, şayed yalancı çıkarsanız cezası ne? - Yani haydi onlar öyle olsun, fakat aradığımız nezdinizde zuhur eder de bu

suretle beraet iddianızda yalancı çıkarsanız aradığımız şeyin cezası nedir ? Bunun fetvasını verir, ta'yin eder misiniz ?

75. ﴿قَالُوا جَزَآؤُهُۥ﴾ Onun cezası, dediler: ﴿مَنْ وُجِدَ فِى رَحْلِهِۦ فَهُوَ جَزَآؤُهُۥ﴾ her kimin yükünde bulunursa o kendisi, onun cezasıdır, o malın çalınması mukabilinde sarıkın kendi şahsı tutulur istihdam ve istimlâk edilir. ﴿كَذَٰلِكَ نَجْزِى الظَّٰلِمِينَ﴾ Biz zalimleri böyle cezalandırırız. - Ya'ni bir zulûm demek olan sirkat fi'lini yapanlara böyle ceza veririz. Deniliyor ki Ya'kubun dininde sirkatin cezası sarıkın kendisini çaldığı malın sahibine mâl etmekti ki ba'zı tefsirlerde bir sene müddetle olduğu mezkûrdur.

76. ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ أَخِيهِ﴾ Bunun üzerine - Yusüf - kardeşinin kabından evvel onların kablarından başladı - demek ki o vechile istintak ve isticvabdan sonra kafile bütün yüklerile beraber Yusüf huzuruna ihzar ve ifadeleri tesbit edildi de taharriyi Yusüf bizzat

kendisi yaptı. ﴿ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَآءِ اَخِيهِ﴾ sonra da onu - ya'ni sikayeyi - kardeşinin kabından çıkardı - binaenaleyh mucebinde kardeşini alıkoymağa hak kazandı.

Burada görülüyor ki « اِسْتَخْرَجَهُ » değil « اِسْتَخْرَجَهَا » buyurulmuş, zamir, suvaa değil de sikayeye irca'edilmiştir. Demek ki yükten çıkarılan asıl Melikin suvaı değil, Yusüfün sikayesi idi. Bununla onlar hakikatte münadînin ittihamından kurtulmuş bulunuyorlarsa da kendi dinleri mcebinde verdikleri fetvanın hukmü değişmiyor. Bu nokta mühimdir. Çünkü çıkan şey, Melikin suvaı olmuş olsa idi Yusüf, bir hâkim sıfatıle kardeşini Melik namına zabt için hukmetmek lâzım gelecek ki bu bir zulm olacaktı ve belki o zaman Bünyamîn kendini müdafaa etmek lüzumunu hissedecek, matlûb hasıl olmayacaktı. Fakat çıkan şey Yusüfün koyduğu sikayesi idi. Binaenaleyh kardeşinide kendi namına zabtediyordu. Bu surette Yusüf, hem müddei' hem hâkim olmuş oluyor mu ? Hayır, Yusüf, bir müddei' vaz'ıyyetinde taleb ve taharri etmiş oluyor, huküm de kardeşlerinin fetvasıile hakemliklerine istinad etmiş oluyordu. Müddeâ aleyh mevki'inde tutulması lâzım gelen kardeşide ıkrar etmemekle beraber i'tiraz da etmiyor, sebkeden « فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » mantukunca hiç aldırmıyordu. Anlamalı ki henüz kendisini tanıtmak zamanının hulûl etmediğini bilen Yusüf, kardeşini alıkoymak çaresini düşünürken bile istibdad yoluna sapmıyor, makamının haiz olduğu kuvveti sui isti'mal etmiyor, zulm- ü ceberrut şaibesi

verecek tedbirlerden tevakkı ediyor da mes'eleyi sırf adlî ve kanunî bir surette halle muvaffak oluyor. Gerçi bu bir hiyledir, fakat ne güzel hiyle!

﴿كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ﴾ İşte Yusüf için böyle bir hiyle yaptık - yukarıda geçen « مَاكَانَ يُغْنِى عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ » gibi bu da anlatıyor ki Yusüfün bu işleri hep Allah tealânın ta'limile cereyan ediyordu: ya'ni Yusüf

için bu acîb hiyleyle Allah, takdir ve tertib etti, ona onu Allah, vahy - ü eyledi de kardeşini alıkoymak için fetvasını kardeşlerine verdirdi ve bu suretle babasının şeriatini Mısırda tatbık yolunu açtı. Yoksa ﴿مَاكَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ﴾ Melikin dininde kardeşini zabtetmesine ihtimal yokdu - burada «din» kelimesinin ma'nâsı calibi dikkattir. Belli ki bundan maksad, o zaman Mısır memleketinde mer'iy olan şeriat ve bilhassa « ceza kanunu » dur. Nakl olunduğuna göre o vakıt Mısır ceza kanununda sirkatin ma'ruf ve mer'iy olan cezası sarıkı döğmek ve çaldığı malı iki kat tazmin ettirmekten ıbaret idi. Binaenaleyh ahz-ü habis, hılâfı kanun olurdu. Yusüf, hılâfı kanun olurdu. Yusüf, hılâfı

kanun hareketi tecviz etmiyeceği ve babasının şeriati henüz Mısırda i'lân edilmemiş bulunduğu cihetle Mısır mahkemesi ancak memleketin ma'ruf olan kanunu ile hukmetmek lâzım gelirdi. Memleketin kanununda da Yusüfün kardeşini kendisi için ahzetmesine çare yoktu ﴿اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ﴾ lâkin Allahın dilemesi müstesna - Allah bir şeyi murad edince esbabını tehyie eder. Onun için bir taraftan Yusüfe o şekli ta'lim edip kardeşlerinin hakemliğine müracaat ettirdiği gibi diğer taraftan kardeşlerini de işi sezdirmiyerek ol vechile cevab ve huküm verdiriverdi. Ve bu suretle hem memleketin kanununu ihlâl etmeden onları ıkrarlarıyle ilzam eyledi, hem babasının şeriatinden bir hukmün tatbikıle Mısır urfuna amelî bir mîsal verdi de bir vechi ma'ruf ile kardeşini alıkoymak hakkını bahşettikten başka hiç biri farkında olmıyarak obir kardeşlerini de balâdaki « ﴿اِلَّآ اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾ » medlûlünce istisnaî bir vaz'ıyyete getirerek babalarına karşı verdikleri mîsakın mes'uliyyetinden kurtardı. Eğer « cezası nedir? » suâline karşı kardeşleri bilfarz memleketinizin kanunu ne ise onu yaparsınız deyivermiş

olsalardı veyâhud bundan evvel kendi yükleri içine haberleri olmadan sermayelerinin konuluvermiş

bulunduğunu hatırlayarak yük içinde öyle bir şeyin bulunuvermesi doğrudan doğru bir sirkat delili olmak lâzım gelmiyeceğini ileri sürüb de kasden konulmadığına bir yemîn teklif etselerdi şüphe yok ki Yusüf bu vesile ile matlûbuna iremiyecekti. Lâkin Allah, böyle diledi, öyle oldu - ﴿نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ﴾ biz - azîmüşşan - her kimi dilersek derecelerle yükseltiriz - ya'ni böyle müstesna ılm - ü irade ile terfi'i derecat, bu maddeye ve Yusüfe mahsus değildir, Allah, kimi dilerse böyle ve hattâ bundan daha ziyade derecelerle yükseltir. - ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ ve her zi ılmin fevkında bir alîm vardır. - Ya'ni o dereceler içinde en yüksek mertebe ılim mertebesidir. Ve Yusüfün kardeşlerine tefevvuku bir ılim tefevvukudur. Kardeşleri de ehli ılim iseler de bu işin hakikatini onlar bilmiyor, Yusüf ise bilerek hareket ediyordu. Maamafih ne kadar yüksek derecede bulunursa bulunsun her ılim sahibinin fevkında bir alîm vardır ki o, Allahdır. Onun ılmine kimse yetişemez.

Şimdi işin hakikatini bilmediklerinden dolayı kendi hukümlerile da'vayı gaybetmiş ve müşkil bir vaz'ıyyete düşmüş olan kardeşler 77. ﴿قَالُوٓا اِنْ يَسْرِقْ﴾ şayed, dediler, sirkat etmiş bulunuyorsa ﴿فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ bundan evvel onun bir kardeşi de bir sirkat yapmıştı - bunda mutlaka bir yanlışlık var diyecek yerde kendilerini şüpheden kurtarmak için

Bünyamîn ile Yusüf hakkında yine hakıkate vakıf olmadıklarından böyle bir ığbirar daha ızhar ettiler.

Bir rivayete göre Yusüfün anasının babası bir puta

tutkunmuş, Yusüf çocukken anasının emriyle o putu gizlice almış ve kırmış imiş, hiddetle bunu söylemek istemişler. Bu sözü balâdaki « اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ » hıtabının verdiği endişe ile söylemiş ve ona mukabil ledünnî bir ıtab gibi olmuştur.

﴿فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِ﴾ Yusüf de bunu nefsinde gizledi - ya'ni nefsi bu sözden bir acılık hissetmedi değil, fakat gizledi, sabretti, kusurlarına bakmadı da kendi kendine ﴿قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا﴾ siz, dedi, fena bir mevkı'desiniz - ya'ni bu ma'ruz olduğunuz mes'eleden dolayı fena bir mevkıa düştünüz, mahcub ve müteessir oldunuz, binaenaleyh teselliye muhtac olduğunuz böyle bir sırada hiddet ve şaşkınlıkla ağzınızdan kaçırdığınız bu lâfınıza tahammül etmek, kusurunuza bakmamak ıktiza eder. ﴿وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾ isnad ettiğiniz

vasıflara da Allah, a'lemdir. - Ya'ni ben ve kardeşim biliyoruz, ve Allah, daha iyi biliyor ki hakikat sizin dediğiniz gibi değil bizden sirkat sadır olmamıştır. O halde asılsız sözünüzden neye alınayım.

Bunun üzerine hıddeti bırakıp şefaat ve istirham yoluna dökülerek ve aldırdıkları kardeşlerini kurtarmak için kendilerini fedaya razı olarak 78. ﴿قَالُوا يَآ اَيُّهَا الْعَزِيزُ﴾ ilh...

﴿٨٠﴾ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۬ قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِى يُوسُفَ ۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِىٓ اَبِىٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِىۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴿﴾

sh:»2904

﴿٨١﴾ اِرْجِعُوٓا اِلٰٓى اَبِيكُمْ فَقُولُوا يَآ اَبَانَآ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَآ اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾ وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِى كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِىٓ اَقْبَلْنَا فِيهَا ۬ وَاِنَّا

لَصَادِقُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Vaktâ ki ondan ümidi kestiler, fısıldayarak çekildiler, büyükleri dedi ki: babanızın aleyhinizde Allahdan mîsak almış olduğunu, bundan evvel de Yusüf hakkında ettiğiniz kusuru biliyor musunuz ? 79 Artık ben buradan ayrılmam tâ babam bana izin verinceye veya Allah hakkımda bir huküm ta'yin edinceye kadar ki o Hayrül'kamîndir 80 Siz dönün babanıza da deyin ki ey bizim babamız, inan oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şehadet ediyoruz yoksa gaybin hafızları değiliz 81 Hem bulunduğumuz şehre sor hem içinde geldiğimiz kârbana, ve emin ol ki biz cidden doğru söylüyoruz 82

Gelip böyle dediler amma Ya'kub buna inanıp onlar gibi ümidini keserek ye'se düşdü mü ne yaptı ?

﴿٨٣﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَاْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴿﴾

sh:»2905

Meali Şerifi

Yok, dedi: size nefsiniz bir emir tesvil etmiş, artık bir sabrı cemîl, yakındır ki Allah bana hepsini bir getire,

hakikat bu: alîm o, hakîm o 83

Öyle dedi :

﴿٨٤﴾ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٥﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٦﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثّٖى وَحُزْنِىٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَالَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٧﴾ يَا بَنِىَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾

Meali Şerifi

Ve onlardan yüzünü çevirdi de, "ya esefâ alâ Yusüf " dedi ve huzünden gözlerine ak düştü artık

yutkunuyor yutkunuyordu 84 Tellahi dediler, halâ Yusüfün anıb duruyorsun,

sh:»2906

nihayet gamdan eriyeceksin veya helâk olanlara karışacaksın 85 Ben, dedi, dolgunluğumu, huznümü

ancak Allaha şikayet ederim ve Allahdan sizin bilemeyeceğiniz şeyler bilirim 86 Ey oğullarım haydi gidiniz

de Yusüfle kardeşinden bir tahassüste bulununuz ve Allahın revhından ye'se düşmeyiniz, çünkü Allâhın

revhından ye'se düşen Ancak kâfirler güruhudur 87

84. ﴿وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ﴾ Ve onlardan yüz çevirdi de

﴿وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ﴾ «ya esefâ alâ Yusüf !.. » dedi -

ESEF, ma'lûm olduğu üzere huznün şiddetlisi demektir ki bu ma'nâca lisanımızda daha ziyade « gam »

lâfzı kullanılır (sûrei «a'raf» ta « ﴿وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًۢا﴾

âyetinde bir de gadab ile olan alâkası geçmişti bak) ahirindeki elifi maksure mütekellim «ya» sından bedel, ey esefim demektir. Yâhud nüdbe elifidir ki musibetin şiddetile «ah» gibi tahazzün ve tahassürde bir imtidad ifade eder. Nidanın cevabı mahzuftur. «Alâ Yusüf» esefin meb'nasını gösteren müteallâkıdır. «Esef» ile « Yusüf » maddesi beynindeki cinas da kelâma ayrıca bir rıkkat vermiştir. Ki Ilmi bedi'de buna tecnisi tasrif ta'bir olunur. «Ya» esasen uzağa nida için mevzu'dur. Esefi söz işidir, anlar kabili hıtab bir zat yerine koyarak ma'nâlı bir mecazdır. Ya'kub, bu kerre iki oğlunun daha hicranile dâgdar oluyor, hicranı Yusüfe bir de bunlar inzımam ediyor. Diğer oğullarının getirdikleri haberin de bir sanîa olduğunu anlıyor, ye'se inanmıyor, Allahdan ümidini kesmiyor, ümid ile sabra karar veriyor. İkisinin hayat ve mekanları hakkında her ne ise bir haber getirilmiş olduğu halde kanlı bir gömlek getirip kurt yedi dedikleri Yusüfün hayatı hakkında mücerred rahmeti ilâhiyye delilinden başka zâhirde bir ümid emâresi de bulunmuyor. Böyle bir anda Yusüf, yanında olsa idi makamı sabırda kendisine ne güzel bir hemhal olacaktı mülâhazası da gönlünü sarıyor ve binaenaleyh bütün bu

musıbetleri bir Yusüfün hicranında toplanmış buluyor. Ve Yusüfe mukabil kendisine artık esefin

kendisinden başka hemhal olacak bir musahib görmez oluyor da sözlerine inanmadığı oğullarından sarfı nazar edip sanki Yusüfe çağırır gibi bir iştiyak ile esefe nida ederek demiş oluyor ki: ey esefim; ey bana başka gam duyurmıyacak olan şiddetli gam, ey Yusüfün yadigârı esef !... Uzak durma, tam zamanındır gel bana ki hasretim arttı, son dereceye geldi. Resulullah sallallahü aleyhi vessellemden menkuldür ki «Ya'kub aleyhisselâmın Yusüfe vecdi ne dereceye bâliğ olmuştu ?» diye Cebraile suâl etmiş «evlâdını gaib eden yetmiş ana vecdi» demiş, «o halde ecri ne kadardır ?» dedikte «yüz şehîd ecridir, ve Allaha bir lâhza bile sui zannetmedi» demiştir. Bu, delâlet eder ki müsîbet zamanlarında teessüf ve bükâ caizdir. Çünkü şedaid zamanında insan kendisini pek az zabtedebileceği cihetle bundan büsbütün men'i nefis, teklif tahtine girecek hususattan değildir. Ve filhakika Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellemden de oğlu İbrahime ağlamış ve «kalb, huzün duyar, göz, yaş döker, rabbımın gadab edeceği şeyi söylemeyiz ve elbette biz, sana mahzunuz ya İbrahim! » buyurmuştu. Ancak câiz olmıyanı, cahillerin yaptığı gibi bağırıp çağırarak feryad-ü figan etmek, döğünmek, yaka paça yırtmak, saçını başını yolmak kabilinden ifratlardır. Menkuldür ki aleyhıssalâtü vesselâm kerimelerinin birinin çocuğuna ağlamış, mubarek nefsini üzmüştü, «ya resulullah ağlıyorsun halbuki bizi ağlamadan nehyetmiştin» denildi, binaenaleyh buyurdu ki «ben sizi ağlamaktan nehyetmedim ancak iki ahmak sesten nehyettim : biri ferah sırasında ses, biri de terah «keder» sırasındaki ses» Bir haberde vârid olduğuna göre Muhammed ümmetinden başka ümmetlere «

اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۟ » verilmemişti netekim

sh:»2908

Ya'kub bile böyle istirca' etmeksizin öyle dedi ﴿وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ﴾ ve hüzünden gözleri ağardı - hüzünden gözlerine ak düştü, cihanı görmez oldu. Veya bir rivayette vârid olduğuna göre zayıf görünüyordu. ﴿فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ artık o, bir kâzîm idi - derdini içine atıyor. Gayzını tutuyor, gam yutuyordu, çok dolgun ve tutkun ve yutkunan bir acıklı idi.

Onun bu acıklı haline bakan ve sirrine iremiyenler :

85. ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ﴾ Te vallahi dediler ﴿تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ﴾ Yusüf! deyip duruyorsun ﴿حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا﴾ nihayet üzgün düşeceksin ﴿اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ﴾ veya helâk olacaksın - «böyle boş boşuna kendine yazık ediyorsun» - gibi nasıhate kalkıştılar, gerçi bu bir sui niyyetle söylenmiyordu, lâkin Yusüfü ölmüş farzetmek gibi bir ye'se ibtina ettiği ve bir ı'tiraz ve intikadı tazammun eylediği cihetle Ya'kub gibi büyük ve içli bir zata karşı cahilâne bir âzâr ve binaenaleyh bir had nâşinaslık oluyordu. Fakat buna karşı onun kâzmına ve rikkat-ü nezaketine bakınız ki 86

﴿قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثّى وَحُزْنِىٓ اِلَى اللّٰهِ﴾ ben dedi, bessimi ve huznümü

Ancak Allaha şikâyet ederim - ne size ne başkalarına değil.

BESS, Aslında yaymak bast-u neşretmek ma'nâsına masdar ise de bundan mebsûs ma'nâsile isim de olur ki herkesin içine sığdıramayıp âleme yaymaktan kendini alamıyacağı zorlu havsale sûz derd-ü merak demektir. Ya'ni ben, havsale sûz dağı derunumu ve huznümü kimseye değil, ancak Allaha şikâyet ediyorum ﴿وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَالَا تَعْلَمُونَ﴾ ve Allahdan sizin bilemeyeceğiniz bir şey biliyorum

sh:»2909

- binaenaleyh bunları boşuna zannetmeyiniz, Allah hiç umulmadık yerden neş'eler verir.

87. ﴿وَقَالَ يَا بَنِيَّ﴾ Ve ey oğullarım, dedi ﴿اذْهَبُوا﴾ gidiniz, ﴿فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ﴾ de Yusüften ve kardeşinden tahassüs ediniz - bir haber hissetmek için bütün havassinizle çalışınız, araştırınız.

Şayanı dikkattir ki « فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ » diyerek kalmış olan büyük kardeşlerinden tahassüs emretmemiştir. Çünkü o ıhtiyarile kalmış idi, tahassüs üzere bulunuyordu. Yusüf ve Bünyamîn ise muztar bir halde cüdâ düşmüşlerdi. Yusüf bir mefkud, Bünyamîn de bir mahbus gibi telâkkı edilmek ıktiza ediyordu. Fevt olduklarına dâir bir ma'lûmat yoktu. Gerçi Yusüfü kurt yedi diye bir kanlı gömlek getirmişlerdi, lâkin bu yalandı ve yalan olduğu Ya'kubca da anlaşılmış idi de « بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا » demişti. Zira gömleği parçalamadan bir kimseyi kurt yemiş olamazdı. Ve netekim o zaman Ya'kubun «bu ne halîm kurtmuş, gömleği bile parçalamamış» dediği de rivayetler de vârid olmuştur. Pederi ve büyük kardeşleri bile henüz berhayat bulunan Yusüf âdeten akranı münkarız olacak bir yaşta da değil idi. Binaenaleyh ne sarahaten ne de delâleten Yusüfün mevtine hukmetmek için hiç bir sebeb yoktu. Halbuki fevt oldukları ma'lûm olmıyan bir mefkud veya mahbusu aramak ve haklarında mümkin olan muaveneti yapmak bir vecibe teşkil ediyordu ve anlaşılıyor ki Yusüf hakkında iyi bir tahassüste bulunulmaması ve bu vecibenin ifasına vesile bulamamış olması Ya'kubu en ziyade dagdar eden bir ukde idi. Bünyamînin tevkıfi yüzünden bir ta'kıb ve tahassüs lüzumunun zuhuru ile bu kerre o vesiyle hasıl olmuştu. Onun için ikisinden tahassüs emretmiş ve bu vazifenin yeis ile değil, ümid ve istekle yapılması zımnında ma'neviyyetlerini takviye ederek demiştir ki:

sh:»2910

﴿وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ﴾ ve Allahın revhından ümidi kesmeyin - ya'ni darlıkları açacak, sıkılmış sînelere nefes aldırıp ferah verecek lûtf - ü rahmetinden ye'se düşmeyin

﴿اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ çünkü Allahın revhinden ancak kâfirler me'yus olurlar. - Binaenaleyh Yusüf ve Bünyamîn de kim bilir nasıl bir ızdırab içinde ümid bekleyip duruyorlardır. Onun için Yusüf bulunur mu demeyiniz de Allahın rahmetinden ümid ile mütehassis olarak istekli arayınız, inşallah bulur, hayırlı bir haber getirirsiniz.

Filhakika bakınız bunun üzerine revhullah nasıl tecelli etti :

﴿٨٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَآ اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٩﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٩٠﴾ قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ

يُوسُفُ ۖ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَآ اَخِى قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا ۗ اِنَّهُ مَنْ
يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩١﴾ قَالُوا
تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿﴾

sh:»2911

﴿٩٢﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ اَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿٩٣﴾ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى
يَاْتِ بَصِيرًا ۖ وَاْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿﴾

Meali Şerifi

Bunun üzerine vataki huzuruna girdiler, ey şanlı Azîz, dediler : bize ve ıyalimize zaruret messeti, pek ehemmiyetsiz bir sermaye ile de geldik, yine bizi tam ölçü ver ve bize tesadduk buyur, çünkü Allah, tasadduk edenlere mükâfatını verir 88 Siz, dedi, biliyor musunuz ? Cahilliğiniz de Yusüfe ve kardeşine ne yaptınız? 89 A a, sen, sen Yusüf müsün ? dediler, ben, dedi : Yusüfüm, bu da kardeşim, Allah bize lutfile

in'am buyurdu : hakikat bu: her kim Allahdan korkar ve sabr ederse her halde Allah, muhsinlerin ecrini zayi' etmez 90 Dediler : tâllahi seni Allah, bize üstün kıldı, biz doğrusu büyük suç işlemiştik 91 Dedi : size karşı tekdir yok bu gün, Allah sizi mağrifetile bağışlar ve o "erhamürrahimîn" dir 92 Şimdi siz, benim şu gömleğimi götürün de babamın yüzüne bırakın gözü açılır ve bütün taallükatımızla toplanıb bana gelin 93

88.

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَآ اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ الاية﴾ - Bu ifadeleri gösteriyor ki kalblerinde büyük bir intibah ve başka bir rıkkat hasıl olmuştu. Demek ki Bünyamînin tevkıfi üzerine başlıyan bu intibah, tekemmül etmişti. Ve Yusüfün

o tazir ile gözettiği tevbe ve ıhlâs-u tevazu' hissi husul bulmuştu, ve binaenaleyh kendisini tanıtmak zamanı gelmişti, gerçi onlar asıl maksadı seyahatleri olan Yusüf ve biraderi mes'elesini tasrih etmiyorlarsa da messi durr ve tasadduk kelimelerinden bunları istişmam eden Yusüf :

89.

﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾

Ma'lûmunuzmu, dedi, siz cahilliğiniz zamanında Yusüfe ve kardeşine ne yaptınız ? - İşte bu i'lâm ve suâl ile

« لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ » vahiy ve va'dinin mısdakı

temamen tahakkuk etmiş oluyordu. Artık bu lâhzada kalblerde hasıl olan hayret ve heyecanı düşünmeli. Bu

söz, muhatabların gönüllerinde anî bir şimşek gibi parlamıştı ki derhal onun Yusüf olduğuna intikal ederek

kemali hayret ve heyecan ile kekelercesine 90. ﴿قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ﴾ a...

senmisin sahih sen Yusüf ? dediler - o da kendini ve kardeşini ta'rif ve takdim ile tebşir ederek:

﴿قَالَ اَنَا يُوسُفُ﴾ ben, dedi, Yusüfüm ﴿وَهٰذَآ﴾ ve bu ya'ni yanımda mevki'i

ıkbalde bulunan ve nazarı dikkatinizden kaçmış gibi görünen zat da ﴿اَخِى﴾ kardeşim - ve bundan

gurur ve tefahur hıssi anlaşılmamak için Allaha şükür ve tahdisi ni'met ile nasıhat makamında şu cümleleri

ilâve etti : ﴿قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا﴾ hakikaten Allah, bizi in'amile memnun etti

﴿اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ﴾ şuna şüphe yok ki her kim ittika ve sabrederse - fenalıktan sakınır

ve mihnete sabr eylerse ﴿فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ her halde

Allah muhsinlerin ecrine zâyi' etmez.

Bunun üzerine gayet beliğ bir vaz'ı itıraf ile ilk suâlin cevabına temassederek 91. ﴿قَالُوا﴾ dediler ki

﴿تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا﴾

sh:»2913

Tallahi seni Allah bize iysâr etti - yani tevallahi cidden itiraf ederiz ki Allah seni hakikaten o zikreylediğin ittika ve sabr-ü ihsan hasletlerile bizim üzerimize tercih ve tafdıl etti ﴿وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾ ve filhakika biz elbette suçlu idik. - Amden bir hatîe yapmıştık. - Yani şimdi bilsen ne kadar nadimiz. Yukarıda da kaybettiğimiz vechile Yusüf, kardeşlerine kendi hakkını afvediyordu, ancak haklarında Allahın mağrifetini de iyice ümid edebilmek için tevbe ve nedametlerini gözetiyordu, bu kerre bu beliğ itiraf bu da tahakkuk edince 92. ﴿قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ﴾ size dedi müahaza yok ﴿الْيَوْمَ﴾ bugün -

TESRİB; Esasen işkembeden iç yığını sıyırmak demek olup mecazen tekdir ve müahaze manasına kullanılır. Elyevm kaydi de hem makabline hem mabadine rabtolunabilir. Yani müahaze olunmak hatırınıza

gelmesi melhuz olan bu gün size serzeniş yok, o halde başka gün nasıl olur ? Binaenaleyh suâlimden ve sözlerimden bir serzeniş manası çıkarıp da merak etmeyiniz. Müsterih olunuz, yahud bundan evvelki gelişinizde habersizce üzüldünüz ise de bugün ve bitarikıl'evlâ bundan cihetine gelince; yine bu

sh:»2914

gün dua ve ümid ederim ki ﴿يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ﴾ Allah size mağrifet eder. - Zira bu gün tevbe ve ıhlâsınız zâhir, haliniz şayanı mağrifet ve rahmettir ﴿وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ve o, erhamurrahimîndir - şimdi siz 93. ﴿اِذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا﴾ şu gömleğimi götürün ﴿يَاْتِ بَصِيرًا﴾ de babamın yüzüne bırakın ki ﴿فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى﴾ gözü görerek gelir - yani siz şimdi başka düşünceleri bırakın da ilk işiniz bu olsun: Bununla babama tebşir ve davet hizmetine koşun. Bu gömleğin evvel götürülen kanlı gömleğe tekabülü hafî değildir. Demek ki yalandan kanlı bir gömlekle başlıyan ve yakube Dünyayı zindan eden müzmin bir derdi hicran bu kerre vuslet müjdesi götürecek olan mübarek bir gömleğin temassile hemen silinivercekti . Acaba bu nasıl bir gömlekti bir rivayette denilmiş ki bu gömlek, vaktıle Hazreti İbrahim ateşe atıldığı zaman emri ilâhî ile

Cebrailin Cennetten getirip giydirdiği gayet ince bir gömlek olup evlâd ve ahfadına miras kalmış ve Yakub onu bir nüsha içine koyarak gizlice Yusüfün boynuna takmış ve kuyuya atıldığı zaman Cibril onu nüshadan çıkarıb ona giydirmişti ve Cennet nesîminin kokusu her hangi bir mübtelâya messederse o afiyet bulur» demişti اهـ. Bu surette bu gömlek esrarengiz bir yadigâr ve bu iş, Yakuba sevgili Yusüfün nübüvveti haberini dahi tebşir eden bir mucize demek olur. Bir rivayet de denilmiş ki bu gömlek o sırada Yusüfün sırtında bulunan gömleği idi. Filhakika « بِقَمِيصِي هٰذَا » ifadesinden bu mana daha zâhirdir.

sh:»2915

Fakat bu surette de bir gömleğin yüze sürülmesile de gözlerin kuvvet iktisab edeceği aklen bilinebilecek bir şey görünmez. Onun için muhakkıkîn demişlerdir ki « bu da mutlak bir vahy ile olmuştur. Zira bir vahy olmasa idi Yusüf, bunu aklile bulamazdı ». Maamafih Fahruddini Razî der ki bunun makul ciheti de yok değildir. Dene bilir ki Yusüf, babasının görmemesi iç sıkıntısile çok ağlamaktan neş'et etme bir za'fı basar olduğunu anladığından belki şöyle düşünmüştür ki: gömleğin üzerine konulduğu zaman her halde çok inşirah bulur ve kalbine kuvvetli ferah gelir. Ve bununla ruhu kuvvet bulup kuvasından za'f zail olur. Ve

binaenaleyh bâsırası da kuvvetlenir, gözüne fer gelir. Ve bu kadarı kalbile ma'rifeti mümkin olan şeylerdendir. Çünkü kavanîni tıbbiyye bu ma'nânın sıhhatine delâlet eder. اهـ. Lâkin bunun ma'nâsı «fennen bu mümkindir, kavaıdi tıbbiyyeden, tecribeden bu kadar bir ilham alınabilir» demek olur. Filvakı' gerek maraz gerek sıhhat noktai nazarından teessüratı ruhiyyenin beden üzerindeki dahli ve o suretle tedavi, tıb noktai nazarından dahi inkâr olunamazsa da burada ma'kuliyyetin bu kadarcığı mes'elnnin halline kâfi değildir. Böyle bir düşünce ile «belki iyi olur» denebilirse de kat'î hukûm verilemez. Halbuki mes'elenin en mühim noktası « يَأْتِ بَصِيراً » hukmünün kat'ıyyetindedir. Akıl, ise tıbbın belki hiç bir devâsında bunu kestiremez. Ve buna işaret için olsa gerektir ki razî de «bu kadarını kalb ile ma'rifet mümkin olur» demiş, akıl ile dememiştir. Haydi Yusüfün aklına öyle bir imkân ve ihtimal gelmiş olsun fakat onun kalbine bu kat'î hukmü veren kuvvet nedir ? Bu nokta muhakkıkînin dedikleri gibi vahyi haktan başka bir sebeble izah edilemez.

Yusüf, kardeşlerini tatyib eder etmez ilk iş olmak üzere onları böyle lâtif bir devai ı'cazkâr ile pederine tebşir ve da'vet hizmetile me'mur edip serian göndermiş ve demişti ki :

Babamla beraber ﴿وَاْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ﴾ bütün ehlininizi - ya'ni erkek dişi, büyük küçük hanedani Ya'kuba mensub bütün ailenizi - de toptan alıp bana getiriniz. - Rivayet olunur ki gömleği kardeşleri içinden Yehûda almış ve «evvel kanlı gömleği götürüp mahzun eden ben idim. O vakıt mahzun eden ben idim. O vakıt mahzun ettiğim gibi şimdide müjde edeyim» demiş ve yalın ayak başı kabak Mısırdan Ken'ana koşmuş ve aradaki mesafe seksen fersah imiş. Evvelki def'alarda kardeşlerini techiz eden Yusüfün bu kerre bu emirleri verirken ıktiza eden levazımı ile elbette daha mükemmel surette techiz edip uğrattığı ıhtara lüzum yoktur. Rivayet olunduğuna göre bu kafilede babasına iki yüz râhile techiz etmiş göndermişti. اهـ

Şimdi bakınız buradan ıkbal teveccüh eder etmez ötede ne olacak, revhullah nasıl tecelli edecek nesîmi vuslet nasıl uçacak, hicran nasıl kaçacak, nasıl bir neş'e ve revhaniyyet kaynaşacak ?

﴿٩٤﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ انِّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٥﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ انَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٦﴾ فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّىٓ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴿﴾

sh:»2917

﴿٩٧﴾ قَالُوا يَآ اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ
﴿٩٨﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّىٓ ۖ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ﴿﴾

Meali Şerifi

Vaktâ ki beriden kârban ayrıldı, öteden babaları doğrusu, dedi: ben cidden Yusüfün korkusunu duyuyorum, bana bunaklık isnadına kalkışmasanız 94 Dediler: tallahi sen cidden eski şaşgınlığından berdevamsın 95 Fakat vaktâ ki hakıkaten müjdeci geldi gömleği yüzüne bıraktı gözü açılıverdi, ben size, dedi: Allahdan sizin bilemeyeceklerinizi bilirim demedim mi ? 96 Dediler, ey bizim şefakatli pederimiz, bizim için günahlarımızı istiğfar ediver, bizler hakıkaten büyük günah işlemiştik 97 Sizin için, dedi: rabbıma

sonra istiğfar edeceğim hakıkat bu: gafur o, rahîm o 98

94. ﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ﴾ Vakta ki kafile ayrıldı - ya'ni Mısırdan hareket edip Ken'ana müteveccihen şehrin haricine çıktı, ötede ﴿قَالَ اَبُوهُمْ اِنّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ﴾ babaları, ben, dedi, inanın Yusüfün kokusunu buluyorum ﴿لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ﴾ beni bunak yerine koymasaydınız ! ... - Ya'ni ey bu sözümü işitenler siz benim akl-ü şuuruma halel nisbet etmeyip de vicdanıma i'timad etseydiniz bu sözüme mutlak inanırdınız. Fakat « يَـآاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ » derken gayrı ma'kul olmıyan o esef duygusuna bile ma'nâsız diye i'tiraz eden ve Yusüf kokusu burunlarında tütmiyen siz gafiller şu anda derin bir neş'e ve revhaniyyetle vicdanımı saran bu Yusüf kokusuna ve henüz vicdanımdan başka hiç bir delili görünmiyen bu sözüme, bu ledünnî vuslet müjdecisine

nerden inanacaksınız, inanmıyacaksınız bari beni bunak yerine koyup da tekzibe kalkışmasanız ne olur ?

Yusüfün müjdei nübüvvetile pirâheni himmetini getirecek olan o bişaret kârbani Mısırdan kopup semti Ya'kuba ikbal eder etmez beride Ya'kubun burnunda tüten zevkı revhâniyyetle şemm vicdanını saran bu rih-u rayiha, bu ledünnî bâdi sabâ, bu Yusüf kokusu şüphe yok ki ona «revhullah» dan bir şemme, ve gelmekte müjdecinin müjdecisi bir nefesi rahmanî idi. Oh! Şu anda tasavvuru bile ehli dili gaşyedecek gibi olan bu tatlı şemme kim bilir Ya'kubun gamı hicranına nasıl bir darbei teb'id vurmuş, vicdanını nasıl bir letafet ve revhaniyyetle sarmıştı ? Ya'kub, bununla aynı zamanda hem uzaktaki bir ikbal vakıasının mebdeinden bir eserini duymuş hem de bir kaç gün sonra kavuşacağı mustakbel bişaretin büyük süruruna tedricen ihzar edilmiş bulunuyordu. Bu nasıl oluyordu ? Seksen fersahlık bir mesafeden bu rayihayı getiren nâkıl ne idi ? Ve bunu duyan hassasıyyet nasıl bir hassasıyyetti ? Ma'lûm olan hava cereyanının bu sür'ate kâfi gemeyeceği şüphesiz. Kafilenin Mısırdan infisali anında Ya'kubun beride duyduğu bu rihın sür'ati lâakal bir şimşek ve elektrik sür'atini haiz olmak lâzım geliyor. Ve halbuki bu günkü fende ses nakline kadar tatbikını öğrendiğimiz elektrik cereyanının henüz rayiha işine ve şem hıssine hizmetini bilmiyoruz. Bir de Ya'kubun hassasiyyetine ne kadar incelmiş ve huznü ile gözler ağardıktan sonra şem hıssi ne kadar tezayüd etmiş olursa olsun kafilenin infisali anına kadar Mısırdan bir Yusüf şemmesi duymayıp da şimdi duymuş olması gösterir ki bunun sirr-ü hıkmeti onun hassasiyyetinde de değildir. Bunun için müfessirînin

bu hususta iki ifadesi vardır: Birisi Allah tealânın bu rayihayı bir mu'cize olmak üzere o uzak mesafeden Ya'kubun vicdanına iysal, birisi de o anda vicdanı Ya'kubda iycad eylemiş olmasıdır. Ve binaenaleyh

sh:»2919

her hangisi olursa olsun bu vakıanın harikul'ade bir tervihi rabbanî olduğundan şüphe yoktur. Zamanımız fen felsefesi bu gibi fevkal'ade hadisatı ruhiyyeyi iyzah edememekle beraber inkâr dahi etmeyip «telepati» unvanını altında tasnif ve mutalea etmektedir. Telegraf, telefon kelimelerinde dahi ma'ruf ve müsta'mel olan « tele » kelimesi aslında « uzak » demek, « patı » da teessür ma'nâsına olduğu cihetle «telepatı» uzaktan teessür demek olur. Ve şöyle ta'rif olunur: «bir nefiste duyulan öyle bir ihsastır ki o anda vuku' bulmuş hakakî bir vak'aya müteallık olduğu halde öyle bir mesafede veya öyle zuruf-ü ahval içindedir ki bunlar o vak'anın o nefs ile ma'rifetini maddeten mümteni' gibi gösterirler». Diğer bir ta'rife göre de «bir ma'nânın veya hissin uzaktan muvasalası ya'ni hissolunabilecek bir alâmetin muaveneti olmaksızın tebliği hâdisesidir.» Evvelki ta'rife nazaran telepatı şeriatı mu'tâde hılâfındaki havassi zâhire hâdisatına dahi şamil olabilecektir. Lâkin ikinci ta'rife nazaran her hangi bir hevâ muhıtı içinde duyulan şem gibi bir hissi zâhir

hâdisesi telepatı kabilinden addolunacak kadar fevkal'âde sayılmamak ıktiza edecektir. Çünkü havassi zâhire hâdisatında lâekal hava ve zıya gibi bir delîli hissî vardır ki bu bize telepatıdan ziyade telsiz ve radyo tebliğatı kabilinden bir hâdise mülâhaza ettirebilir. Ve binaenaleyh bunun fen noktai nazarından tasavvuru sırf ruhanî olan telepati tebliğatı kadar müşkil olmaz. Zira uzaktaki bir his veya ma'nâ seri' bir vasıtai hafiye ile yaklaştırılıp tebliğ edilmiş demek olur. Ve bunun için bir takımları telepatinin en şayi' olan ve mücerred ma'nevî gibi görünen kısmını da bu suretle te'vil ederek mülâhaza etmek isterler. Maamafih her hangi bir şey'in vicdana ıktiranı nasıl oluyor ? Ve vicdanın a'zamî ve asgarî haddi telâkısi nereden başlar? Ve sahai ittisaı hangi hududa kadar gidebilir? Bir nefsin kuvvetleri, kendi haricindeki vakıatı

behemehal beden sınırı dahilinde mi ahzediyor? Hararette olduğu gibi bedenden harice intişar eden ve varidatını uzaklardan karşılıyan kuvveler, yok mudur?

Bunlar bilinmeden uzaktan his hâdisei ruhiyyesini mutlaka te'vile mecburiyyet yoktur. Ve doğrusu yalnız uzaktan his değil yakındanda his ve şuur hâdiseleri dahi haddile tasavvur ve izah olunamamaktadır. « وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا » Ancak his ba'delvuku' bir emri vakı' olduğu gibi,

his maalvuku' ve hattâ his kablelvuku' bile inkâr olunamıyacak vakıalardandır. Burada kendi nefsimden vakı' olmuş telepati hâdiselerinden ilk evvel nazarı dikkatimi celbeden bir misali kaydedeceğim, şöyle ki; İstanbulda Mektebi nüvvabda talebe iken bir gün öğleden sonra dersten çıkıp Nuriosmaniyyede ikametgâhım olan hattat odasına geldim, yalnız pencerenin önüne oturdum, oturur oturmaz henüz bir şeyle meşgul olmaksızın birdenbire büyük amicam Muhammed Emîn Efendi hatırıma doğuverdi ve derhal kalbime derin bir huzün çöktü, ağlamak istedim, halbuki başka zamanlar onun hatırasından lâbüd bir neşê ve inşirah duyardım, nadirül'vücud bir fazıleti mücesseme idi. Bu gün haiıfına öyle bir huzün gelmesi istiğrabımı mucib oldu, hemen kaydettim, on beş gün sonra memleketten posta ile mektub aldım, pederim «o gün amcamın vefat ettiğini ve bana yadigâr olmak üzere bir kaç kitabını vasıyyet eylediğini» yazıyordu. O vakıt ki postanın on günde geldiği bir mesafeden o huzünlü vak'anın vukuu anında huznünü duymuştum ve gözlerim dolukmuştu. Ve işte telepati dedikleri böyle hâdiselerdir ki bizim ıstılâhımız bütün bunları ilham cümlesinden saymaktı ve bu hal uykuda iken olsa idi aynen ru'ya derdik. Bunlar mu'tâd olmakla beraber nâdir değil pek çoktur. Belki herkeste olur da farkında olmaz, Fakat sureti umumiyyede

esbabi ılimden değildir. Alel'âde bir vehim halinde keramet veya mu'cize mertebelerine kadar muhtelif derecatta zâhir olabilir. Kanaati âcizaneme göre bu âyet bize yalnız Ilmi ruh ve Mu'cizeye münhasır olacak bir harikayı tesbit ile kalmıyor, bu günkü taharriyatı fenniyye noktai nazarından şayâni dikkat ilhamlarda vermektedir. Zira görülüyor ki rayiha. rih lâfzıyle ifade olunmuştur. Bunda ise iysal ma'nâsı daha mütebadirdir. Halbuki balâda söylediğimiz vechile kafilenin ayrıldığı anda Ya'kubun vicdanına rayihanın vusulü rüzgar sür'atinden daha seri' olmuş oluyor. Ma'lûmatı hazıramıza nazaran bu intikalin fizikî surette husulü havanın kütlevî cereyanile değil de elektrikî mevcelerile olması muhtemildir. Ancak bir rayihanın hevâda intişariyle küçük maddî zerrelerin hareket ve intişariyle olması meşhur olduğuna göre bu zerrelerin bir cereyanı elektrikî halinde ve bir şimşek sür'atile akıp gelmesi müsteb'ad olacaktır. Bunun için bir tahlile daha lüzum vardır ki o da o zerrelerdeki rayihanın hararet ve zıya gibi kabili intişar bir kuvvet olduğunu bulmaktır. Ve filvakı' rayihanın meselâ bir gül suyu zerratının kendilerinden ziyade onlardaki bir kuvvet ve keyfiyet olması ve ince bir ihtizaz ile mülâhaza edilmesi daha makul ve rayiha hakkındaki ilk ihtisasatımızın bedahetine daha muvafıktır. Ve o halde meseleyi kimya veya zerrevî fizik sahasında takip ederek savt naklinden daha ince bir kanun ile rayiha, kuvvet ve hareketinin zapt-u naklinde dahi elektrik ceryanından istifade mümkin olduğu neticesine varabilecek demek olur. Gerçi Yakubun duygusu fennî değil

mucizevîdir. Ve bazı müfessirînin dediği gibi Allah tealânın rayihai Yusüfü vicdanı Yakupta doğrudan doğru icad edivermiş olması da muhtemildir. Ve hattâ Yakubun hafızasını uyandırıp mazıden malûmu olan Yusüf kokusunu vicdanına yeniden duyuruvermesi de muhtemildir. Lâkin âyetin ifadesinden

zahir olan bu kokunun rüzgâr içinde duyulması ve gömleği hamil olan müjde kafilesinin Mısırdan ayrıldığı anda oradan bilinfisal isal edilmiş olmasıdır. Bu ise hılkatte rayihanın dahi havadan bir telsizle berk gibi nakl-ü isali hâdisesinin vukuunu ve binaenaleyh hafî bir kanunun vücudunu ıhtar eder. Şüphesiz ki bunun gerek Mısırdan irsali ve gerekse böyle bir sür'atin Yakup tarafından ahzolunabilmesi ve o rayihanın Yusüf kokusu olduğunun temyiz ve tayin edilmesi asıl kanun gibi doğrudan doğru tasarrufı rabbanîyi gösteren harikalardır. Gerek bu cihetlerden ve gerekse Yakub ve Yusüfün birer peygamber olmaları haysiyyetile vak'a i'cazkârdır. Zira bir insanın yakından bir insan kokusunu teşhis etmesi bile harikulâdedir. Ancak bunun heyeti mecmuasile mafevkalkanun bir mucize olması zımnında bazı kanunun da isbat edilmiş olmasına münafi değildir. Meselâ İsanın kuş yapması biizinillâh bir mücizedir. Fakat kuşların uçması vak'asında

« tayeran » kanununu istinbat ile yine biiznillah tayyareler yapılması mucize olmıyan bir âdet olabilir.

Hasılı revhullaha bakın ki Ya'kub, Yusüfün güzel kokusunu o kadar uzaktan derhal duydu ve onun bir vehm-ü hayal olmayıp bir hakikat olduğunu vicdanında tanıdı ve tekidlerle söyledi fakat gafillerin bu vicdana inanmayıp saçma diyeceklerini bildiği için de «Beni bunak yerine koymasanız...» dedi lâkin kim dinler ? Dediği gibi bu sözünü işitenler 95.

﴿قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾ tevallahi dediler, sen hakikaten eski şaşgınlığındasın - yani halâ Yusüf deyip duruyorsun, halâ ona kavuşacağını tevehhüm ediyorsun ki bu doğru değil. Oğulları yolda olduğu için belki bunu söyleyenler onlar değildi, lâkin çok geçmeden şaşkınlık kimde olduğu tebeyyün etti. Zira bunun üzerine:

96. ﴿فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ﴾ vaktaki müjdeci keldi

﴿اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهٖ﴾

gömleği yüzüne koydu ﴿فَارْتَدَّ بَصِيرًا﴾ Yakubun basarı yerine geliverdi, gözü açılıverdi.

Şimdi bu neş'eye kavuşan Ya'kub, neler dedi, neler yaptı zannedersiniz? Hayır o yine sabrı cemilinden

ayrılmayıp « ﴿لَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ﴾ » nasıhatini ıhtar ederek sadece

﴿قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ﴾ size demedim mi dedi

﴿اِنّٖٓى اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ ben her halde Allahdan sizin

bilemeyeceğiniz şeyler bilirim. - Yani şimdi anladınız mı Allah, ne büyük ve Peygamberlik ne hakikat?..

O vakit gelmiş olan oğulları hepsi birden 97. ﴿قَالُوا يٰٓاَبَانَا﴾ ey bizim babamız dediler

﴿اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ﴾ bizim için günahlarımıza istiğfar et - mağrifetimize dua ediver.

﴿اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ﴾ biz hakikaten suçlu idik - şimdi çok nadim olduk, buna karşı babaları

hemen istiğfar edivermedi de vadederek 98.

﴿قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّٖى اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ yakında

dedi sizin için Rabbıma istiğfar ederim, şüphe yok ki odur o, ancak gafur rahîm - Ya'kub bu suretle kendi

afvını iş'ar etmekle beraber istiğfarını sehar vakti veya Cuma gecesi gibi bir vakit icabet gözettiği için ve daha doğrusu Yusüfle halâllaşdırıncaya veya onun afvını anlayıncaya kadar te'hir etmişti. Çünkü mazlumun afvı mağrifetin şartıdır.

Gelelim neticeye:

﴿٩٩﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ﴿﴾

sh:»2924

﴿١٠٠﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَآ اَبَتِ هٰذَا تَاْوِيلُ رُءْيَاىَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا وَقَدْ اَحْسَنَ بِى اِذْ اَخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ اِخْوَتِى اِنَّ رَبِّى لَطِيفٌ لِمَا يَشَآءُ اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠١﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ

الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيِّ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِى
بِالصَّالِحِينَ۞

Meali Şerifi

Vakta ki Yusüfün yanına vardılar, ebeveynini kucakladı, yanına aldı ve buyurun, dedi: Mısıra inşallah emn-ü istirahatle girin 99 Ve ebeveynini taht üzerine çıkardı, hepsi onun için secdeye kapandılar, ve ey babacığım, dedi: işte bundan evvelki ru'yamın te'vili bu, hakikatten rabbım, onu hak kıldı, hakikaten bana ihsan buyurdu çünkü beni zındandan çıkardı ve size badiyeden getirdi, Şeytan benimle biraderlerimin arasını dürtüşdürdükten sonra, hakikat rabbım meşiyyetinde lâtif, hakikat bu, o, öyle alîm, öyle hakîm 100 Yarab,

sen bana mülkten bir nasıb verdin ve bana elhadisin te'vilinden bir ılim öğretdin,

Gökleri, yeri yaradan rabbim! : Benim Dünya ve Âhırette veliym sensin beni müslim olarak al ve beni salihîne ilhak buyur 101

99. ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ﴾ Velhasıl vakta ki Yusüfe vardılar- Ya'kub ve bütün hanedanı Yusüfün dediği gibi Mısıra hareket edip yanına vardılar -rivayet olunur ki Yusüf ve Melik maıyyetlerinde dört bin asker ve ricali devlet ve bütün Mısır ahalisi ile istikbale çıkmışlardı, Ya'kub aleyhisselâm karşıdan Yehudaya dayanarak yürüyordu, karşıya gelen ahaliye ve atlılara bakıb « ey Yehuda şu Mısırın Fir'avnı mı? » diye sordu, hayır oğlun dedi. Yaklaştırdıklarında Yusüfden evvel Ya'kub selâm verdi de «selâmsana ey hüzünleri gideren» dedi اهـ. Yusüf ﴿اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ﴾ ebeveynini kendine iyva etti - ya'ni boyunlarına sarılıb bağrına basarak menzili mahsusunda istirahat ettirdi ve anlaşılıyor ki bu henüz şehre girmeden istikbal mevkiinde oluyordu. Netekim

﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ﴾ ve «inşallah hepiniz emen'ü aman içinde Mısıra giriniz» dedi - bu suretle Mısıra girdiler- 100.

﴿وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ﴾ ve ebeveynini arşa çıkardı - bilhassa babasıyle anasını kardeşlerinden ziyade öyle i'zaz ve tekrim eyledi ki kendisinin bir taht gibi olan yüksek köşkünün üzerine

çıkardı ﴿وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا﴾ ve onun için hepsi secdeye kapandılar - ya'ni ebeveyni ve kardeşlerini Yusüf için Allaha şükrolmak üzere secdeye kapandılar. Bir kavle göre ise: o zaman âdet olduğu üzere Yusüfe karşı resmi

selâm ifa etmek üzere secde vaz'ıyyetinde yerlere kapandılar. Gerçi bu ma'nâ yeknazarda ru'yaya daha muvafık gibi görünür, lâkin selâm secdesi olsa idi ilk mülâkatta yapılması daha zâhir olurdu, Rü'yada « رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ » cümlesi de «bana secde ediyorlar gördüm» demek olabileceği gibi «benim için secde ediyorlar gördüm» de demek olabileceğinden evvelki ma'nâ her veçhile daha muvafıktır. Bir de bu secde ile meleklerin âdeme secdesi ma'nâsı beynindeki münasebet ve müşabehet unutulmamak lâzım gelir.

Onlar böyle secdeye kapandılar ﴿وَ﴾ ve - o vakıt bunu gören Yusüf ﴿قَالَ يَآ اَبَتِ﴾ «ey... babacığım» dedi ﴿هٰذَا تَاْوِيلُ رُءْيَاىَ مِنْ قَبْلُ﴾ işte bu, mukaddemâ gördüğüm ru'yamın te'vili - ya'ni o zaman senin yaptığın te'vil ılmî ve icmalî bir ta'bir idi, bilfiil tahakkuk eden

meal ve ma'nâsı ﴿قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا﴾ onu rabbım hakikaten hak kıldı - sadık ve tıpkı gördüğüm gibi vaki' olarak tahakkuk ettirdi ﴿وَقَدْ اَحْسَنَ بِى﴾ ve filvakı' bana lûtf-ü ihsan eyledi, çünkü ﴿اِذْ اَخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ﴾ beni zindandan kurtardı ﴿وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ﴾ ve sizi bedivden getirdi - badiyeden ya'ni alandan yahud «Bedâ» nam mahalde bulunmaktan kurtardı getirdi. Vahidî vesairenin beyanına göre «bedv» iki ma'nâya gelir, birincisi: şahsın uzaktan zâhir olduğu düz ve açık yer demektir ki lisanımızda «alan» ta'bir olunur. Aslı bedâ yebdû bedven fı'linden zuhur ma'nâsına masdar olup sonra mekân, masdar ile tesmiye edilerek «bediv» ve mukabilinde «hadar», nisbetlerinde bedevî ve hadarî denilmiştir. İkincisi İbni Abbastan rivayet olunduğuna

sh:»2927

göre Ya'kub «Bedâ» nam mahalle nakledip orada sakin olmuş ve Yusüfe oradan gelmişti ve orada dağın dibinde kendisinin bir mescidi vardı. İbni Enbarî de demiştir ki «Bedâ» ma'ruf bir mevzı'dır.=

هو بين شعب وبدا» Filân, Şi'b ile Bedâ arasında» denilir. Ve bunların ikisi beraber şiirlerde zikroluna gelmiş mevzı'lardır. Netekim «küseyyir» şöyle demiştir.

وانت التى حببت شعبا الى بدا

الى واوطانى بلاد سواهما

Ve işte bundan me'huz olarak « بَدَا الْقَوْمُ يَبْدُونَ بَدْوًا » denir ki kavm Bedâya vardılar varıyorlar demektir, Ve bediv bu ma'nâda masdar olur. Ve bu surette Hazreti Ya'kub ve evlâdı esasen bedevî değil hadarî idiler demek olur اهـ. Bu tefsirin sebebini bir sahife sonra « مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى » nazmı celîlinden bulacağız.

Maamafih evvelki ma'nâya göre bunu şöyle anlamak ta mümkindir: sizi badiyeden geçirerek taşradan Mısıra getirdi. Hangisi olursa olsun şurası ne zarif ve ne kadar şayanı dikkattir ki Yusüf peder ve hanedanının Mısıra getirilmelerini kendisinin zindandan çıkmasına adîl bir ni'met addetmekle kalmayıp bunun da o biri gibi bilhassa kendi hakkında bir ihsan olduğu haysiyyetini zikr-ü tasrih eylemiştir. Ya'ni hanedânının ni'met ve refahını kendine aid bir ihsan saymış ve kardeşlerini müteessir etmemek için zindandan evvel olan kuyu vak'asını tasrihten ictinâb ederek setr-ü afvini iltizam ve hakkındaki ihsanın ehemmiyetini beyan sadedinde demiştir ki:

﴿مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ اِخْوَتِىۜ﴾ Benimle kardeşlerimin arasını Şeytan dürtüştürdükten sonra -böyle oldu, ya'ni benimle kardeşlerim arasında geçen ve kale alınmaması lâzım gelen mâceranedeonlardan değil, aramızı bozmak

için Şeytanın bizlemesinden, ifsad ve igvasından ıbaret idi. Fakat Şeytanın kardeşler arasına sokulması haddi zatında büyük bir ibtilâ idi. Eğer Allahın ihsanı yetişmese idi ne fenalıklar olmazdı. Binaenaleyh böyle bir ibtilâdan sonra rabbımın bu ihsanları ne büyük ihsandır

﴿اِنَّ رَبِّى لَطِيفٌ لِمَا يَشَآءُۚ﴾ hakikaten rabbım meşiyyetinde latîftir. -Dilediği emr için tedbiri ne latîf, ne hoş, ne incedir ﴿اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ ve hakikaten o, ancak odur ki alîm, hakîmdir. -Ilim onun ılmi, hikmet onun hikmetidir.

Rivayet olunur ki Hazreti Yusüf pederinin elinden tutub hazineleri gezdirmiş, altın, gümüş, cevahir, elbise, silâh vesaire hazinelerini dolaştıktan sonra yazı yazılacak Kırtas hazinesine vardıklarında Hazreti

Ya'kub: «ay oğlum bunlar dururken şu sekiz merhalelik mesafeden bana bir mektub yazmadın ha! bu ne ilişiksizlik?» demiş, Yusüf de «bana Cebraîl öyle emretmişti» demiş,«pek iyi amma neye sormadın» demiş «sen ona benden evlâsın» demiş ve binaenaleyh sual etmiş, Cebraîl «sen, demiş, «korkarım ki kurt yer» dediğinden dolayı Allah, bana öyle emretti ve benden korksa idin a» buyurdu. Yine rivayet olunduğuna göre Ya'kub aleyhisselâm Yusuf ile beraber yirmi dört sene yaşamış sonra vefat etmiş ve Şam tarafından babası Ishak aleyhisselâmın yanına defnolunmasını vasıyet eylemiş, Hazreti Yusüf de bizzat kendisi gidib oraya defnederek avdet etmiş, sonra da Mısırdan yirmi üç sene daha yaşamıştı.

Fakat bütün bunları gören, bu ni'met ve ihsana iren Yusüf nihayet ne dedi kıssası nasıl bir hatime ile neticelendi bakınız: dedi ki:

101. ﴿رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ﴾ Yarab sen bana Mülkten bir nâsib

sh:»2929

verdin ﴿وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ﴾ ehadîsin mealini bilmek ılminden de

bir hıssa ta'lim eyledin - binaenaleyh en büyük Dünya devletinin ne olduğunu tattım ve sonu nereye varacağını anladım. Ya'ni anladım ki bütün Dünya hadisatı te'vil ve ta'biri sonunda tehakkuk edecek bir ru'ya gibidir. Ve ta'lim ettiğin ılimden hıssam nisbetinde o ru'yanın da ta'bir ve te'vili ma'lûmum olduğundan bunun ilerisinde bir Âhıret geleceğini öğrenmiş bulunuyorum

﴿فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ ey Semavat ve Arzı yaratan rabbım ﴿اَنْتَ وَلِيِّ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ﴾ Dünyada ve Âhırette sensin benim velim-maliki emrim, veliyyi ni'metim, efendim, onun için Dünyada ﴿تَوَفَّنِى مُسْلِمًا﴾ beni müslim olarak vefat ettir- ruhumu öyle kabzet ﴿وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ﴾ ve salihîne ilhak eyle - Âhıret atalarım gibi salihler zümresinde haşreyle - zira ni'met ancak bununla tamam olacaktır.

Deniliyor ki Yusüf dua ettiği vakıt Allah tealâ ruhunu tayyibben ve tahiren kabzeylemişti ve bunun üzerine Mısır ahalisi beyninde defni hususunda müneazea ve muhasame zuhur etmiş, birbirlerile mukatele edecek dereceye gelmişlerdi, nihayet mermerden bir tabut yapıb içine koyarak Nilin güzergâhına defnetmeğe karar vermişlerdi ki Nil suyu, üzerinden geçerek Mısra vasıl oldukça hepsi onunla teberrükte müsavi olacaklardı ve ondan sonra Mısırda inkılâb olmuş, hükûmet amalıkadan çıkıb Fir'avnlara intikal etmişti ve Beni İsraîl Hazreti Musânın bı'setine kadar Fir'avnların elinde kalmış idi.

Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem Mi'rac gecesi Âdeme Semai Dünyada, Yusüfe ikinci Semada mülâkı olduğunu meşhur Mi'rac hadîsinde haber vermişti. İşte Yusüf geçidi mihnet ve ibtîlâ, sonu fena ve zeval olan Dünya

sh:»2930

mülkünün mahiyyet ve akıbetini bildiğinden daha ilersine gitmek ve kuvvet elinde iken Mısra büsbütün Melik olmak sevdasını beslememiş, bil'akis Dünyadan çekilmek, ebedî hayata can atmak istemiş de bu dua ile vefatını temenni etmiş ve hatime ile Âhirete gitmiştir ki ne güzel hatime! Ve işte müttekılerin can atacakları gaye, o Dünya hazineleri değil bu hüsni hatimedir.

﴿١٠٢﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ
اِذْ اَجْمَعُوآ اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٣﴾ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ
حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَمَا تَسْئَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ هُوَ
اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٥﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ

وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا يُؤْمِنُ
اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٧﴾ اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ
غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ﴿﴾

sh:»2931

Meali Şerifi

Bu işte, gayb haberlerinden, sana onu vahy ile bildiriyoruz, yoksa onlar işlerine karar verip mekir yaparlarken sen yanlarında değildin 102 Ve insanların ekserisi sen ne kadar hırslansan mü'min değildirler 103 Buna karşı onlardan bir ecir de istemiyorsun, o ancak bütün âlemîne ilâhî bir tezkirdir 104 Bununla beraber Göklerde yerde ne kadar âyet var ki üzerine uğrarlar onlardan yüz çevirir geçerler 105 Onların ekserisi Allaha şirk koşmaksızın iman etmez 106 ya artık Allahın azâbından umumunu saracak bir beliyye gelivermesinden veya şuurları yokken kendilerine ansızın saatin gelivermesinden emandamıdırlar ?

102. ﴿ذٰلِكَ﴾ O yok mu?- yani hiç haberin yokken bervechi balâ malûmun olan ve calibi dikkat nice

âyetleri muhtevi bulunan şu güzel kıssayı, bu Yusüf haberini görüyorsun ya, bu işte

﴿مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ﴾ gayb haberlerindendir. ﴿نُوحِيهِ اِلَيْكَ﴾ biz onu sana

vahyediyoruz ﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوآ اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾

yoksa onlar o mekri yaparlarken işlerine karar verdikleri sırada sen yanlarında değildin - ne Yusüfü kuyuya

atmak dolabını kuran kardeşlerin yanında idin, ne de sana bir mekolarak bunu sormak için gıyabında

konuşup karar veren Kureyş ile Yehudun meclislerinde. Balâda geçtiği üzere bu vahye kadar bunların

hepsinden gafil idin. Halbuki bu haber ve beyan, ancak bir sahib şühudun beyanıdır.

Binaenaleyh bu gayb haberlerinin « عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ » Haktealâdan sana vahyedilen

ve senin hak Peygamber olduğun şüphesizdir. 103.

﴿وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

Maamafih

sen hırslansan: Şiddetle arzu etsen de nâsın ekserisi inanıcı değildir. -çokları vahye ve bu güzel kıssanın mündericatına iman etmez, güzel bir roman, uydurma bir hikâye gibi tahayyül eder geçer 104. ﴿وَمَا تَسْئَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ﴾ halbuki sen buna karşı onlardan bir ecir de istemiyorsun - ki cüz'î bir şüpheye mahalolsun ﴿اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ bu ancak âlemîne bir zikirdir. - Bu ıhbar veya bu kur'an bütün zevilukul âlemlerine hakkı hatırlatmak için halıs bir tezkir ve ıhtardan ibarettir.

Binaenaleyh aklı olanların bunu tezekkür ve mucebince iyman etmesi ıktıza ederse de aklı olmıyanlar ıhtar ve tezkirden anlamadığı gibi akılları hevalarında mağlûb olmuş, tezekkür kabiliyyetini zayi' eylemiş olanlar da ıhtar ve tezkire ehemmiyyet vermeyip cebr-ü ikrah gözettiklerinden ekser nâs tezkir ile iyman etmezler. Hem bu inanmamazlıkları sade senin nübüvvetine ve sana vahyolunan âyetlere münhasır değildir. 105. ﴿وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ Göklerde ve Yerde nice âyetler vardır ki ﴿يَمُرُّونَ عَلَيْهَا﴾ üzerlerine uğrarlar da ﴿وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ ondan yüz çevirirler geçerler -bundan sonraki Sûrede de işaret

olunacağı vechile Allahın varlığına ve birliğine ve ılm-ü kudretine ve kemali hikmetine delâlet eden enfüsî, afakî, arzî, semavî bunca delâil, fikr-ü nazarlarına çarpar, müşahedeleri tecribeleri, fenleri, felsefeleri bunların etrafında dolaşır, üstüne uğrarlar da onlar bu delilleri görmek istemez, yüzlerini başka tarafa çevirir geçer, başka maksad peşinde koşarlar 106.

﴿وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ ve ekserisi Allaha iyman etmez ancak müşrik olarak - ederler. Ülûhiyyeti büsbütün nefy-ü inkâr etmeseler de açık veya gizli bir şirk karıştırmadan Allaha da inanmazlar.

sh:»2933

Halıs tevhid ile iyman etmez, Allahdan başkasına da ma'budluk payesi verir, mâsivaya da taparlar 107.

﴿اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ﴾ imdi bunlar kendilerine Allahın azâbından bürüme: ya'ni hepsine şümullü bir ukubet gelivermesinden

﴿اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ ve yâhud hiç haberleri yokken ansızın vakti saat geliverip başlarına kıyametin kopuvermesinden eman mı bulmuşlardır? - Ki bunca âyetlere karşı hakkı tezekkür etmez, iymansızlık, müşriklik ederler de, Allahdan kormaz, Âhiret için

hazırlanmazlar. Hayır eman bulduklarından değil, basıretsizliklerinden öyle yaparlar.

Onun için sen :

﴿١٠٨﴾ قُلْ هٰذه سَبيلٓى اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصيرَةٍ اَنَـا وَمَنِ
اتَّبَعَنىۖ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَـا مِنَ الْمُشْرِكينَ﴾

Meali Şerifi

De ki : işte benim meslekim bu, basıret üzere Allaha da' davet ederim ben ve banan tabi' olanlar, ve

Allahı tesbih ile tenzih eylerim ve ben müşriklerden değilim 107

108. ﴿قُلْ﴾ de ki ﴿هٰذه﴾ işte bu - bu da'vet, böyle tevhid ve ıhlâs ile iyman yolu
﴿سَبيلٓى﴾ benim yolum: ﴿اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصيرَةٍ﴾

basîret üzere Allaha da'vet ederim ﴿اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِىۘ﴾ ben ve bana uyanlar da ﴿وَسُبْحَانَ اللّٰهِ﴾ ve allahi tenzih ve takdis ile tesbih eylerim ﴿وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ve ben müşriklerden değilim - bu âyet gösteriyor ki dine da'vet ancak bu şartlar ile caiz ve müstahsen olur. Ya'ni müşrikler gibi körkörüne ve bir takım ağrazı faside ile hissiyyatına tebean değil, basıret üzere: ne dediğini bilerek, ıhlâs ve yakîn üzere yürüyerek nezahet ve hikmet dairesinde ve ancak Allah için Allaha da'vet edilmelidir, yoksa din namına mahzâ bir gururdan ıbaret kalır. «

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُۜ» emri bu noktayı daha ziyade tasrih ve tafsıl etmiştir.

﴿١٠٩﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰىۜ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْاۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١١٠﴾ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَآءَهُمْ نَصْرُنَاۙ فَنُجِّىَ مَنْ نَشَآءُۜ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ

الْمُجْرِمِينَ﴾

sh:»2935

Meali Şerifi

Senden evvel gönderdiğimiz Peygamberler de başka değil ancak şehirler ahalisinden kendilerine vahyeylediğimiz bir takım erler idi; Ya şimdi o yerde bir gezmediler mi? Baksalar â kendilerinden evvel geçenlerin akıbetleri nasıl olmuş? Ve elbette Âhiret evi korunanlar için daha hayırlıdır ya, hâlâ akletmiyecekmisiniz? 108 Nihayet Peygamberler ümidlerini kesecek hale geldikleri ve onlar yalana çıkarıldılar zannettikleri vakıt onlara nusratımız geldi de dileklerimiz necata irdirildi, mücrimler güruhundan ise azâbımız giri döndürülmez 109

109.

﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى﴾ Senden evvel de biz ehli kuradan kendilerine vahiy gönderdiğimiz ricalden başka Resul

göndermedik - Ya'ni senden evvelki Peygamberler de ne Melâike, ne kadın, ne bedevî, ne de başka bir şey değil, medenî insanlardan kendilerine vahiy hassası verdiğimiz senin gibi erkek, merd âdemlerden ıbaret idi. Bundan anlaşılır ki haklarında « وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ » buyurulduğundan dolayı Ya'kub ve evlâdı esasen bedevî idiler zannolunmamalıdır. Bütün Peygamberler ve İbrahim ve Ishak gibi Ya'kub da esasen ehli kuradan, ya'ni medenî idiler. Badiyede bulundularsa bu arazî bir hal, bir geçid veya bedevîleri irşad etmek için bir vazife veya ibtilâ idi. Netekim bil'ahare Musâya da böyle ibtilâ vaki' olmuştu. Hazreti Adem bile Cennette çiftiyle yaradılmış, sonradan Dünyaya inmiş, ruhan ve fıtraten medenî idi. Peygamber denildiği zaman onu yemez içmez, ihtiyacatı beşeriyyeden hiç birini duymaz bir Melek farzetmemelidirler. Sûrei «En'am» da « وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا » bak.

Sûrei «Bakare» de de Adem kıssasında geçtiği üzere Ademe ve binaenaleyh nev'i Beni Ademe mahsus olan ta'lim ve tekrimi ilâhîye Melâike mazher olmamıştır. İmtihanı

ilâhî ile Adem, Melâikeye değil, Melâike, Ademe secde ile emrolunmuştur. Emri ilâhî ile insanların

hizmetine müvekkel Melekler var fakat hiç bir insan Meleklere hizmet ile me'mur değildir. Onun için nübüvvetin ilk şartı insanlık, vasfı mümeyyizi de vahy ile ta'limi mahsusı ilâhîdir. Sonra hem tebşiri heminzarı muhtevi olan bu ılmin öyle netaici ameliyyesi ve bu vazifenin öyle ağır levazımı vardır ki kadın fıtratı, dişi meşrebi doğrudan doğru bunun mes'uliyyetine mütehammil değildir.

Gerçi Allah tealâ dilerse bir kadına da istitaat ve tehammülü verebilir, fakat bu onu bir erkeğe kalbetmek olur. Binaenaleyh insanlar içinde nübüvvet vezaifini yüklenebilecek zevatın en yüksek, en güzide ricalden olmasıda hikmeti subhaniyye ıktızasındandır. O halde gerek vahiy ve gerek kuvvet ve tehammül noktai nazarından nübüvvet medenîlerden ziyade bedevîlere lâyık olmaz mı? Bir ümmînin aldığı vahiy, tahsıl görmüş bir kimsenin alacağı vahiyden daha ziyade i'cazkâr olduğu gibi bir bedevîye olacak vahiy medenîninkinden daha şaibesiz ve daha büyük bir harika sayılmaz mı? Mâsivadan kûlî bir inkıta' ile hak tealâya bir tekarrübi mahsusu ifade eden vahiy emrine bedevînin tecerrüd hayatı daha elverişli, çöller, yaylâlar, köylerden, şehirlerden daha ziyade varidatı hakkın inkişafına müsait değil midir? Ve buralarda cevalân eden bedevîler, daha pişgin, hayatın germ-ü serdine daha alışkın ve binaenaleyh daha erkek ve daha kahraman görülmez mi? gibi de tevehhüm olunmamalıdır. Nübüvvet en büyük menbeı medeniyyet olduğu cihetle bedeviyyet, nübüvvetin hikmet ve gayesile gayrı mütenasibdir. Medeniyette sükut fazla

olabildiği gibi ıstıfa da o nisbette ziyadedir. Sureti umumiyyede ricali medeniyyenin kemalâtı ahlâkıyyesinde ricali bedeviyyeden daha yüksek bir cem'ıyyet ve cazibe vardır Medenîlerde ılim ve hılm-ü intibahın galebesine mukabil bedevîlerde

cehl-ü cefa ve kasvet galibdir. «وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ» dır. Bir hadîsi şerifte de vârid olmuştur ki «مَنْ بَدَا جَفَا وَمَنْ اتَّبَعَ الصَّيْدَ غَفَلَ» badiyede yaşıyan cafî ya'ni kaba ve haşîn ve av ardına düşen gafil olur. ». Velhasıl din yalnız iptidaî insanların değil, en yüksek medeniyyetlerin nazımıdır. Ve bedevîlik bir Peygamberde bulunması muktezayı hikmet olan zerafet ve cazibeye ve cem'ıyyeti mehasin ve kemalâta mülâyim değildir. Öteden beri sünneti ilâhiyyede bütün Peygamberler ehli kurâdan, ya'ni medenî olan ricalden gelmiştir. Hatemül'enbiya da «ümmülkurâ» olan Mekke şehrinde doğup ba's buyurulmuş ve bu Kur'an, bu ahsenül'kasas, bu gayb haberleri ona vahyolunmuştur. Binaenaleyh nübüvvet ve risaleti Muhammediyyeye inanmıyanlar bir sebebi ılmîden naşi değil, şirke meyilleri ve hakkı sevmedikleri cihetle iyman etmezler ﴿اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ﴾ artık o iymansızlar yer yüzünde hiç seyretmediler mi ﴿فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ basalar â kendilerinden

evvelkilerin akıbetleri nasıl oldu? - Hani bir vakitler Dünyayı kendilerinin zannedib de Allaha şirk koşan, Allahın âyetlerine ve Peygamberlerine inanmıyan, Âhireti hisaba almıyan iymansızlar nereye gittiler, ne oldular? ﴿وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ ve her halde ittika etmiş olanlar için Âhireti evi daha hayırlı. - ey aklı olanlar ﴿اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ artık akıl etmez misiniz - aklınızı husni isti'mal ederek bu hakikati anlayıp o hayra yetişmek için şu ölümlü Dünyada şik-ü ısyandan tevakkî etmez misiniz?

Bu gün şu kara toprağın neresine bakılsa akıbetleri görülecek olan evvelkiler içinde bir vakıtler Dünyaya öyle mağrur olanlar vardı ve bunlar o Peygamberlerin karşısında bir müddet için öyle imhal olunmuş idiler ki

sh:»2938

110. ﴿حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ﴾ tâ o Resuller - vahyile gönderilmiş olan o rical - yeis haline geldikleri - ya'ni nasıhatlerinin tutumasından ümidlerini kestikleri ﴿وَظَنُّٓوا اَنَّـهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ ve kendilerini hakıkaten yalan çıkarıldı zannettikleri vakıt -

ya'ni iyman etmiyen kavimleri «o vahiy sözlerinin dedikleri gibi yalan olduğu hakıkaten tebeyyün eyledi» zannedip haniya «مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» diye şımardıkları vakıt ﴿جَآءَهُمْ نَصْرُنَا﴾ onlara - o Resullere mev'ud olan - nusratımız geldi ﴿فَنُجِّىَ مَنْ نَشَآءُ﴾ de kime diliyorsak necat verildi - diğerlerinin hiç biri kurtulmadı ﴿وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾ ve filvakı' mücrim kavimlerden bizim azâbımız reddolunmaz - ya'ni necatlarına meşiyyet taallûk edenler o Peygamberlerle onlara iyman eden müttekîler, kurtulmıyanlar de hep mücrimler idi. Ve böyle vakti gelip Allahın azâbı indimi artık mücrimlerden o azâbın def'olunmasına hiç bir suretle ıhtimal yoktur. Zira Allahın hukmüne karşı gelebilecek hiç bir kuvvet ve kudret mümkin olmadığı gibi o lâhzada iyman yeis de müfid olmaz. Mevkı'i icraya konulmuş olan hukmi hak bozulmaz. Ve bu her zaman böyledir. Evvelkiler hakkında böyle olduğu gibi sonrakiler hakkında da böyledir.

﴿١١١﴾ لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُولِى الْاَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴿

sh:»2939

Meali Şerifi

Hakikat onların kıssalarında ülül'elbab için bir ıbret vardır, bu uydurulur bir söz değil ve lâkin

önündekinin tas: diki ve her şeyin tafsıli ve iyman edecek bir kavm için bir hidayet bir rahmettir 110

111. ﴿لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ﴾ Hakikaten onların - evvelki enbiya ile ümmetlerinin ve bilhassa Yusüf ve kardeşlerinin kıssasında ﴿عِبْرَةٌ﴾ büyük bir ıbret vardır.

﴿لِأُولِى الْأَلْبَابِ ۗ﴾ Fakat ülül'elbab için - ekser nas gibi içi çürük veya kuf olmıyan, sağlam özlü, temiz akıllı kimseler için. Hissiyatı sekîme ile bozulmuş olmıyan ülül'elbab anlarlar ki

﴿مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ﴾ bu - Kur'an, yâhud bu güzel kıssa - Allahın madunundan uydurulur bir söz değil. ﴿وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ Ve lâkin önündekinin - ya'ni bundan evvel indirilmiş ve murırı zaman ile temyiz ve tasdıklarına ihtiyac hasıl olmuş Semavî kitabların - tasdıkı ﴿وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ﴾ ve her şeyin tafsıli ﴿وَهُدًى﴾ ve bir hüda - ya'ni doğru yolu gösteren büyük bir rehber ﴿وَرَحْمَةً﴾ ve bir

rahmettir ﴿لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ ancak iyman eder bir kavm için - zira bundan istifade edecek olanlar buna inanacak olanlardır. Maadasına gelince onlar bu hidayet ve rahmetten intifa' etmezler. Göklerin gürlemesini, başlarına yıldırımların düşmesini gözetirler. Onun için bu Sûreyi de sûrei ra'd ta'kıb edecektir.